

Pázmány Péter imádságai a *Prédikációkban*

Jáki Péter

2025. Január

Tartalom

Bevezetés	3
1. Krisztus szenvedéstörténetéhez kapcsolódó imádságok	8
1.1. Főbb, konkrét tematikára épülő imádságok	8
1.2. A beszélő saját lelkét indítja fel Megváltója szenvedésén	10
1.3. Az első nagypénteki prédikációban található egyéb imádságok	12
1.4. A második nagypénteki prédikációban található imádságok	15
1.5. A harmadik nagypénteki prédikációban található imádságok	17
2. Nem közvetlenül Istenhez címzett imádságok	21
3. Más nevében megszólaló, dramaturgikus imádságok	23
4. Bűnbánati imádságok	24
5. Az isteni irgalmat középpontba helyező imádságok	26
6. A test szerinti élet és a pokol szembe állítása az üdvösséggel	27
7. Folyton Isten munkájában fáradjunk	29
8. Közvetlenül az adott ünnepnaphoz kapcsolódó imádságok	32
9. Imák, ahol Jézus mint jó pásztor, vagy mint a bárány, az áldozat jelenik meg	33
9.1 Jézus, a jó pásztor	33
9.2 Jézus, az áldozat	34
11. További lehetséges csoportok	34
12. Prédikáció után való könyörgés	35
Összegzés	36
Bibliográfia	38

Bevezetés

Pázmány imádságairól mindenkinek elsősorban az *Imádságos könyv* jut eszébe, ám nem csak ebben a műben találhatunk Pázmány-imádságokat. Ha valaki végigolvassa a prédikációkat, azzal a ténnyel szembesülhet, hogy Pázmány számos prédikációja szövegébe írt imádságokat, imabetéteket. Jelen dolgozat ennek a szakirodalmi szinten feldolgozatlan, teljesen új imádságkorpusznak a bemutatására, feldolgozására vállalkozik. A prédikációk szövegeiben 47 új imádságot találtam, ezeket mutatom be, de emellett számos rövidebb fohász és ima is olvasható bennük, amelyek további kutatási munkát igényelnek.

Pázmány Péter prédikációiban¹ olyan imádságbetétek olvashatók, amelyek a saját szövegei. Szent Ágoston nyomán tudjuk, hogy a jó prédikáció imádságot is tartalmaz, hogy a híveknek ne csak tanítást adjon át, de példát is mutasson nekik. Így a prédikátor párbeszédet folytat a néppel és Istennel is.² Pázmánynál ezen imádságok két fő csoportra oszthatók: az egyik a prédikáció törzsszövegében található, a másik a prédikációt lezáró imák. Az első csoport fő funkciója a szemléltetés, díszítés, az áhítatosság növelése, retorikai nézőpontváltás, vagy az egységek közötti átmenet biztosítása. A második csoport pedig összefoglalja a napi evangélium és a beszéd tanulságait imádságos keretben, a témához kapcsolódó fohással.

Korábbi kutatások már részben foglalkoztak a prédikációkhoz kapcsolódó imádságokkal. Bartók Zsófia prédikáció előtti és utáni imádságokat mutatott be, amelyek a beszéd szövegétől elválasztva külön egységként értelmezhetők mint a liturgia azon része, amelyben a beszéd gyümölcsöző hatásáért imádkoznak a hívek.³ Oláh Szabolcs rámutatott, hogy Bornemisza szövegei tartalmazznak imákat, főleg énekeket, ezek azonban nem saját szerzemények, hanem korábbi énekeskönyvekben megtalálható művek.⁴ Pázmány esetében

¹ A prédikációk szövegkiadása: PPÖM VI – PÁZMÁNY Péter, *A római anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-nehány innepekre rendelt evangéliomokról predikációk, melyeket élő nyelvén tanítása után írásban foglalt Cardinal Pázmány Péter*, s. a. r. KANYORSZKY György, Bp., 1903.; PPÖM VII – PÁZMÁNY Péter, *A római anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-nehány innepekre rendelt evangéliomokról predikációk, melyeket élő nyelvén tanítása után írásban foglalt Cardinal Pázmány Péter*, s. a. r. KANYORSZKY György, Bp., 1906.

² *Historisches Wörterbuch der Rhetorik Band 3* szerk. Gert UEDING, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1996, 581–582.

³ BARTÓK Zsófia Ágnes, *Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei: A Pray-kódextől az Érdy-kódexig*, Budapest, Argumentum – ELTE BTK Vallástudományi Központ Liturgiátörténeti Kutatócsoport, 2021, 66–73.

⁴ OLÁH Szabolcs, Kísérő tanulmány = BORNEMISZA Péter, *Predikatioc egész esztendő által minden vasárnapra rendeltetett euangeliomból*, Detrekő-Rárbok, 1584, Foliopostilla, szerk. KÖSZEGHY Péter, Budapest, Balassi Kiadó, 2000, 1–38.

eddig az *Az Imádságos könyv* zsoltárfordítója kapcsán került összehasonlításra az *Imádságos könyv* és a prédikációkban olvasható zsoltárok fordításai,⁵ valamint Szabó Ferenc mutatott be példaként egy-egy imádságot.⁶ A prédikációkban olvasható imák részletes bemutatására eddig nem került sor.

Pázmány Péter imairodalmának és lelkiségének kutatása az utóbbi években hatalmas lendületet vett, amelynek elsődleges forrása a kritikai kiadássorozat és az *Imádságos könyv*. Jelen dolgozat témájának jelentősége abban áll, hogy az eddig ismert és tárgyalt Pázmány-imádságok mellett, most egy teljesen új, eddig nem vizsgált szövegtörzs tárul fel, amely kiegészíti az eddig részletezett szempontokat. Az újonnan felfedezett szövegek feltárása segít Pázmány imairodalmának mélyebb megismerésében, amelyre példa lehet a nemrég elhunyt Szabó Ferenc jezsuita atya *Az imádkozó Pázmány Péter* című tanulmánya,⁷ amelyben a prédikációk imádságaiból is hoz egy-egy példát munkájához. Ezen imák alátámasztják Pázmány imáiban a jezsuita szellem, valamint az ágostoni és bernáti misztika hatását. Ezen tanulmány is mutatja a prédikációkban talált imák részletes feltárásának igényét, amely új szempontokkal egészítheti ki az eddigi Pázmány-kutatást.

Emellett a koraújkor liturgia feltárásában is szerepet játszhat, amelyre Fazakas Gergely hívja fel a figyelmet tanulmányában: „a prédikációs szövegekben található imádságbetéteket is érdemes feltárni [...] Nemcsak azokat, amelyekre maga a szöveg reflektál és/vagy annak eltérő tipográfiája utal, hanem azokat is, amelyek a prédikációba beépülve, pusztán grammatikai személyváltással különülnek el, amikor a prédikátor többes szám második személy helyett többes első személyben kezd szólni, vagyis grammatikailag felajánlja az azonosulást a megszólítottaknak. Mindennek jelentősége a kora újkor predikációs szövegekben csak közvetetten vagy úgy sem érzékelhető számunkra: alig tudunk valamit abból, hogy az eredeti liturgiai kontextus hallgatósága, a gyülekezet számára a pap miképpen – milyen gesztusokkal,

⁵ BÁN Izabella, *Pázmány bűnbánati zsoltárai a prédikációk tükrében = Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft, 2013, 171–176, [031_034_Ban_Izabella.indd](#) [2024.12.12.].

⁶ SZABÓ Ferenc SJ, *Az imádkozó Pázmány Péter = Imádkozás a régi Magyarországon*, szerk. BAJÁKI Rita, SZÁDOCZKI Vera, Budapest, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2022, 324–329, [Imadkozas_beliv--1-.pdf](#) [2024.12.12.].

⁷ *Uo.*

hangszínváltással lépett ki (és vissza és újra ki) a többes szám második személyű beszédhelyzetből.”⁸

Dolgozatomban bemutatom a 47 imát szövegelemzéssel együtt és összevetem az *Imádságos könyv*vel, amellyel egyrészt szoros kapcsolódási pontok, másrészt jelentős eltérések is megfigyelhetők. Az *Imádságos könyv* szövegei átfogó, tanító jellegű, nagyobb terjedelmű imák, amelyeket a hívek sajátjukként mondhattak, viszont a prédikációkban található személyes, közvetlen hangon szólalnak meg, mindig egy-egy konkrét nap tematikájához, vagy az adott szövegrészhez kapcsolódva. Az *Imádságos könyv* sajátos szempontrendszer alapján lett felosztva, amely leginkább a gyakorlatias keresztény élet eltérő területeit célozza meg. Ezzel szemben a prédikációkba foglalt fohászok minden esetben az adott beszéd szövegeihez illeszkednek, így az *Imádságos könyv*ben alkalmazott, általános jellegű felosztásról itt nem beszélhetünk, bár számos téma mindkét esetben megjelenik.⁹

A prédikációk imáit tematikus és formai szempontok alapján az alábbi módon csoportosítottam:

1. Krisztus szenvedéstörténetéhez kapcsolódó imádságok
 - 1.1. Főbb, konkrét tematikára épülő imádságok
 - 1.2. A beszélő saját lelkét indítja fel Megváltója szenvedésén
 - 1.3. Az első nagypénteki prédikációban található egyéb imádságok
 - 1.4. A második nagypénteki prédikációban található egyéb imádságok
 - 1.5. A harmadik nagypénteki prédikációban található egyéb imádságok
2. Nem közvetlenül Istenhez címzett imádságok
3. Más néven megszólaló, dramaturgikus imádságok
4. Bűnbánati imádságok
5. Az isteni irgalmat középpontba helyező imádságok
6. A test szerinti élet és a pokol szembeállítása az üdvösséggel
7. Folyton Isten munkájában fáradjunk
8. Közvetlenül az adott ünnepnaphoz kapcsolódó imádságok
9. Imák, ahol Jézus mint a jó pásztor, vagy mint a bárány, az áldozat jelenik meg
11. További lehetséges csoportok

⁸ FAZAKAS Gergely Tamás, *A kora újkori magyarországi imádság- és meditációirodalom kutatásának legújabb eredményei és tendenciái*, Studia Litteraria, 2013, 3–4. sz, 279–280, [Studia+Litteraria+2013-3-4+Prózai+kegyességi+műfajok+a+kora+újkorban-268-289.pdf](#) [2024.12.12.].

⁹ A hívek életéhez közelálló gyakorlatias témák (halál, szenvedés, megváltás, imádság, bűnbánat) gyakrabban előfordul a prédikáció imáiban, míg az elvontabb témák (Szentlélek, Szentháromság, Egyház, Eucharisztia) ritkábban kerülnek elő.

11.1. A halál témájához kapcsolódó imádságok

11.2. Az akarthoz kapcsolódó imádságok

12. Prédikáció után való könyörgések

A 47 imát a fenti felosztás szerint, előkerülésük sorrendjében, vagyis Pázmány prédikációs kötetének sorrendjében mutatom be. Az imádságok szövege előfordulásuk szerint sorba rendezve a mellékletben található meg. A mellékletben az ima elején olvasható sorszám a dolgozat adott részletében az idézett szövegek végén zárójelben található.

Mielőtt rátérek az imádságok elemzésére, fontos megállapítani, hogy mit tekinthetünk imának.¹⁰ A 17. század írói nagyrészt hasonlóan határozták meg az imádság mibenlétét, mint Telegdi Miklós: „Elménknek Istenhez való fel emelkedése, kibe könyörgünc az Istennek, hogy gonosztul oltalmazzon, és mind magunknac mindegiebeknec iót kérünc, vagy ő szent felségének hálát adunk”.¹¹ A katolikus megújulásban a hívekhez szólás jelentősége felerősödött. A jezsuiták hatására emelkedett stílus és retorika alakult ki a katolikus vallásosságban – amely igaz mind a prédikációkra, mind az imádságokra.¹² Ennek a stílusnak lényege a megfelelő megszólalás Isten felé, akit az imádkozónak – mint egy bírót – meg kellett győznie.¹³

A műfaj sajátossága, hogy a határok elmosódnak a beszédben: hol csak egy felkiáltás, hol egészen hosszú egységek különülnek el, amelyeket különböző szempontok alapján imának lehet nevezni. Előfordulnak ódák, amik nem Istent szólítják meg, így a 17. századi imafelfogásba nem tartoznak bele, de tágabb értelemben mégis imádságnak tekinthetők, hiszen a lelkiállapot és a retorikai felépítés egyező tendenciát mutat más, Istent megszólító himnuszokkal.

Dolgozatomban az alábbi szempontok alapján különítettem el az „imákat”: tartalmazzon megszólítást, a prédikátor lépjen ki az előadó szerepből és egyes szám első, vagy többes szám első személyben szólaljon meg. Egységekre különüljön el, retorikai funkcióval

¹⁰ Definiálása nem egyértelmű, ugyanis az ima fogalma koronként és kultúránként is tartalmaz sajátosságokat. A Katolikus Lexikon ekképpen határozza meg az imádság lényegét: „a szó szoros értelmében beszélgetés Istennel; tágabb értelemben a minden időben és helyzetben megélhető személyes kapcsolat Istennel, az élet Urával és fenntartójával. Az imádság a vallásosság erényének cselekedete, a keresztény élet alapföltétele.” *Magyar katolikus lexikon*, 5., főszerk. Dr. DIÓS István, Budapest, Szent István, 2000, 248, [Magyar Katolikus Lexikon 5. Homo-J - Magyar Katolikus Lexikon 5. \(Budapest, 2000\)](#) [2024.12.12.].

¹¹ TELEGDI Miklós, *Az keresztényesgnec fundamentomirol valo röuid keonywechke*, Bécs, 1562, 90, [A keresztényesgnec fundamentomirol valo röuid keonyvechke Bechben 1562. \(Jegyz. Sz\(ilády\) A\(ron.\)\) Fascimile kiad. \(1884\) | Arcanum](#) [2024.12.12.].

¹² *Historisches Wörterbuch der Rhetorik Band 3, i. m.*, 584–585.

¹³ FAZAKAS, *i. m.*, 279.

épüljön fel a szöveg, vagyis több legyen, mint egy egyszerű formula.¹⁴ Pázmány eredeti imájaként, az imádságok elején ne legyen megnevezve korábbi szerző.¹⁵

Tehát ebbe a felosztásba nem tartozik bele számos további rövidebb imádság, amelyeket a dolgozat terjedelmi korlátai miatt itt nem tárgyalok, de a későbbiekben további kutatást igényelnek. Ilyenek például az egymondatos fohászok, felkiáltások, a tanító jellegű egyes szám második személyű elmélkedések, egyszerű könyörgő, vagy doxológia-jellegű formulák és más szerzőtől átvett, névvel hivatkozott imádságok. Ezek ugyan nem olyan jelentőségűek, mint a feltárt 47 új ima, ám egy-egy rövidebb szöveg a líraisága vagy a képisége miatt mégis érdekes lehet a továbbiakban. Valamint a más szerzőktől átvett imádságokat is érdemes lenne vizsgálni – noha ezek nem Pázmány szerzeményei –, mivel a fordításai is meglehetősen sajátosak. A Mellékletben ezekre is hozok néhány példát.

¹⁴ Például a prédikációk végén: „kire segítsen/melyben részesítsen/kitől óltalmazzon minket az Atya, Fiú, Szent Lélek Isten”.

¹⁵ A „Kiáltunk Szent Dáviddal...” kezdetű imák tárgyalásra kerülnek a dolgozatban, hiszen ez gyakorlatilag a zsoltárok sajátos fordítását jelenti, amit Pázmány más szöveggel is kiegészít imáiban.

1. Krisztus szenvedéstörténetéhez kapcsolódó imádságok

A leggazdagabb imádságcsoporthoz bemutatása következik. A nagypénteki prédikációkban több imát is találhatunk, míg más helyeken egy beszédben maximum egy vagy két imádság fedezhető fel. A nagypéntekre írt első beszédben 12, a másodikban 4, a harmadikban 5 imádság található. A barokk stílus, a naturalista szemléltető mód meghatározó eszköz Pázmánynál,¹⁶ amelyet itt is alkalmaz a szenvedéstörténet eseményeinek érzékletes átadása érdekében. Az itt lévő imádságok fő célja a hallgatóság érzelemteljes megindítása Krisztus megváltó szenvedésén. Gyakran nem is tartalmaz külön kérést, hanem Krisztus dicsőségét mutatja be – amely más helyeken a fohászt megelőző előkészítésként szerepel – vagy hitvallásos kijelentésekkel emlékezik meg a Megváltó kereszthaláláról.

1.1. Főbb, konkrét tematikára épülő imádságok

Az első nagypénteki beszédben megfigyelhető, hogy egyes imák tematikusan épülnek fel és kapcsolódnak egymáshoz. Öt imádság a Passiótörténet konkrét elemeit állítja a középpontba (Töviskorona, Golgota, Szent kereszt, Krisztus sebei, Krisztus oldala). Ezen imádságok részletezése következik.

Az első imádság fő témája a töviskorona, amely egyszerre jelképezi Krisztus értünk vállalt megpróbáltatásait, de királyi hatalmát is, amit éppen ebben a megváltó szenvedésben nyilvánított ki az emberiség számára.

Az imádság másik felében kettős párhuzamot von a tövis és a szabadulás kapcsán az egyiptomi kivonulástörténettel: „ha Mojszes a csipke-tövisben megismerte az egyiptomi fogságnak szabadítóját; mi-is ebben a töviskoronában, megismérjük váltságodnak nagyvóltát.” Az ima, a megszólító dicsőítés egysége után, ezen kérését tárja Krisztus elé. (7.)

A következő himnusz vagy óda különlegessége, hogy a megszólított nem Isten, hanem maga a Kálvária. Emiatt nem is tartozik szorosan a klasszikus értelemben vett (Istent megszólító) imák körébe. A korábbi vesztőhelyet mint Jézus templomát, a „mészárszéket” mint legfőbb zarándokhelyet nevezi meg Pázmány. Számos naturalista képpel találkozhatunk, a szöveg végig ellentétpárokra keresztül épül fel. Az olvasó sejtheti, hogy nem csupán a

¹⁶ *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, szerk. KLANICZAY Tibor, főszerk. SÖTÉR István, Budapest, Akadémiai, 1964, 135, [A magyar irodalom története 2. \(Budapest, 1978\) | Arcanum](#) [2024.12.12.].

Golgotáról szól az óda, hanem a bűnről – a halál okáról, amely Krisztus által megsemmisült és helyette örök életre kapnak meghívást az emberek. (9.)

A következő ima három részre osztható: az első rész Krisztus kiszolgáltatott helyzetét és annak célját mutatja be. A második rész ennek tárgyát, a Keresztet szólítja meg. A Kálváriához szóló ódához hasonló párhuzam kerül elő, amely Szent Pál¹⁷ szavait juttatja a hallgató eszébe: „az-előt gyalázatos vóltál, latrok vállán hordoztattál: de az-ólta, hogy a Christus testét illetéd, királyok koronáján és minden Szentek homlokán fényeskedel.”

Ehhez kapcsolódik – egészen költői megfogalmazásban – a következő egység, amely Dániel könyvére¹⁸ hivatkozik: „Igazán te vagy ama drága fa”. A rész szó szerinti értelmében Krisztus oltalma jelenik meg a fa képében, azonban az idézett rész olvasatában többjelentést találhatunk: a fát kivágják, elpusztítják, de mivel törzsökét meghagyták, amikor beteljesül az idő, ismét visszanyeri erejét, amit Pázmány egyértelműen a feltámadás értelmében alkalmaz. Másrésről az édes gyümölcsöt termő, élet-fa szemben áll azzal a fával, amelyben Ádám atyánk „halált evék”.

A harmadik rész, a bevezetést követően a fohász megfogalmazása. Ilyen jellegű kérés, más imákban is megjelenik Pázmánynál: az akarat Istenre forduljon a világi kívánságok helyett, amelyet Szent Pál szavaival erősít meg: „vond-hozzád a mí akaratunkat; hogy kiálthassuk Szent Pállal: én-is Christussal megfeszültem a világi kívánságoknak”. Az idézett részlet az *Imádságos könyv*ben is megtalálható: „Adgyad, hogy én a' világnak, és a' Világ nékem megfeszítettessék”¹⁹ (11.)

A következő imában Krisztus szent sebeinek érzékletes bemutatása magában hordozza a kereszttűt stációit: az ostromozást, a töviskoronát, a szegek helyét és a szív átszúrását.

Az *Imádságos könyv*ben is előkerül a motívum, miszerint a megváltás ára Jézus vérének bőséges ontásába került: „a' veled egyenlő Istenségben uralkodó Fiu Istent, kínra, és halálra adád érettünk: hogy az ő drágalátos vérének fürdőjében, meg-mosogatnád undok fekélyinket”²⁰

Az ima doxológiával zárul. Retorikai fogásként nézőpontot vált Pázmány, és az *Énekek énekét* felidézve Krisztust személyesíti meg: „Méltán mondhatod immár, lelkünk-szeretője, az

¹⁷ 1Kor 1,23–24.

¹⁸ Dán 4.

¹⁹ PÁZMÁNY Péter, *A' Világ kísérteti-ellen = Imádságos könyv (1631)*, kiad. SZ. BAJÁKI Rita, HARGITTAY Emil, Budapest, Universitas Kiadó, 2001 (Pázmány Péter Művei, 3), 151. (A továbbiakban: *Imádságos könyv*.)

²⁰ *Imádságos könyv*, 100.

emberi nemzetnek ama drága szókat: megsebesítetted, édes jegyesem, megsebesítetted az én szívemet. Ah, áldott seb! ah, dücsösséges nyílás!” (17.)

A következő, Krisztus oldaláról szóló ima jó példa a Pázmány szövegeiben jelenlevő, számtalan bibliai utalásra, amelyet a lírai hangnem sajátos jelentéshálójává alakít. Tudjuk, hogy Pázmány imáinak elsődleges kiinduló pontja éppen a *Szentírás*, amelynek különböző motívumait gyakran mozaikszerűen kapcsolja össze.²¹

Az imában szembe kerül Ádám és Jézus, az emberi halál és az élet. A prédikációkban található imádságok között nagyon ritkán esik szó az Egyházról, ilyen szempontból tehát kiemelkedő ez a részlet. Ahogy Éva, Ádám oldalából lett, úgy az egyház pedig – Krisztus jegyese – Jézus oldalából született.

Az ima a *Jelenések könyvére* történő utalással zárul: „Adgyad, édes Megváltóm, hogy azok-közt ne találtaam, kik az utolsó ítélet napján, sírva nézik ezt a te szent oldalat nyílását, melyben lakni nem akartak.” Ezen idézet magába foglalja a Krisztushoz való ragaszkodás vágyát, de ugyancsak az átszúrt oldal tematikáját követve. Az imát keretbe foglaló két bibliai utalás, a *Szentírás* kezdeti és végső pontját mutatja be, ami külön hangsúlyozza Krisztus hatalmát – mint a kezdet és a vég – és az Atya öröktől való misztikus tervét. (18.)

1.2. A beszélő saját lelkét indítja fel Megváltója szenvedésén

Szintén az első nagypénteki prédikációban további két különleges nézőpontból megírt imádságot találhatunk. Ezek egymáshoz viszonylag közel helyezkednek el, különlegességük pedig abban áll, hogy a megszólított nem Isten, hanem a prédikátor benső énje: vagyis a lélek és a szív. Tehát ismételten műfajilag eltér, inkább elmélkedésnek nevezhetjük ezeket. Mindkét esetben az a szerző célja, hogy felindítsa az érzelmeket a Megváltó szenvedésén.

Az első imában is jól érzékelhető a retorikai cél: a felépítése és a szónoki kérdések azt igazolják, hogy Krisztus kínjait nem lehet érzelemmentesen szemlélni. Az *Imádságos könyvben* is találhatunk hasonló retorikai kérdéseket: „Rettegnek Uram, az Angyalok te-előtted: én pedig gyarló bűnös szolgád, mikor téged imádlak, dicsírlek, és áldozom Sz. Felségednek, miért nem rettegek előtted?”²²

²¹ ORLOVSZKY Géza, *Pázmány Péter Keresztyéni imádságos könyv-éről*, Magyar Egyházzene XVIII, 2010/2011, 3. sz, 242–243, [Microsoft Word - 239-246-orlovszky_jav.doc](#) [2024.12.12.].

²² *Imádságos könyv*, 97.

Az ima végét nyomatékos érveléssel zárja le: „Ha a Christus szent Testének szakadási, ha az keserves kínnyainak sokasági, köny-húllatásra nem indítanak és gyázba nem öltöztetnek téged: mint reménled az váltságában és feltámadásának örömében részedet?” (13.)

A másik szöveg hasonló, a cél ugyanaz, mint az előző esetben, viszont eltérő retorikát alkalmaz Pázmány:²³ kérdéssel jelöli meg a témát. Az érvelés részben naturalista szemléltetéssel igyekszik meggyőzni saját lelkét. Krisztus kínok között szenvedő tagjainak kiemelése az *Imádságos könyv*ben is előfordul:

„Eüdvöz-légy, minden teremtetett-állatoknál böcsülletesb sz. Fő,
mely erettem tövissel koronáztatál, és náddal veretél.
Eüdvöz-légy, én Uramnak böcsülletes szent Orczája,
mely én-érettem meg-pokdöstetél, és meg-csapdostatál.
Eüdvöz-légy, én kegyes Meg-váltómnak kegyelmes két Szeme,
mely én-érettem sok köny-húllatásban úsztál.
Eüdvöz-légy szentséges Száy,
mely én-érettem épével és eczettel meg-keseredél.
Eüdvöz-légy én Istenemnek szent Füle,
mely én-érettem sok szidalommal és gyalázatokkal terheltetél.
Eüdvöz-légy Christusnak szent Nyaka, és Háta,
mely én-érettem meg-nyakaztatál, és meg-ostoroztatál.
Eüdvöz-légy, én Uramnak szent Keze, Lába,
mely én-érettem vasszegekkel meg-lyuggattatál.”²⁴

Ezt követi a felszólítás, amely párhuzamot von a Megváltó vére és a könnyek hullása között. Az eddigi rész a lélek előkészítésére²⁵ szolgált, az imát a kérés megfogalmazása zárja

²³ Sajátos retorikai felépítések gyakran megfigyelhetők a prédikációkban talált imák között, ahol nem a klasszikus ima szerkezeti elemeit alkalmazza Pázmány. A klasszikus ima felépítésére lásd BAJÁKI Rita, „*Csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni.*” Pázmány Péter *Imádságos könyvének szövegkritikai vizsgálata*, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2009, 15–16, [Microsoft Word - DISSZERTÁCIÓ.doc](#) [2024.12.12.]; BARTÓK István, *Az imádság retorikája* = „*Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk*”: *Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között*, Bp., Akadémiai Kiadó, Universitas Kiadó, 1998 (Irodalomtudomány és Kritika). „*Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk*” - 3.2.1.1.2. *Az imádság retorikája - MeRSZ* [2024.12.12.].

²⁴ *Imádságos könyv*, 172–173.

²⁵ Pázmánynál fontos szempont a lélek megfelelő előkészülete, mielőtt Isten elé tárja a kérését. BAJÁKI, „*Csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni.*”, i. m., 13.; GÁBOR Csilla, *Elmélet a gyakorlatban: Pázmány prédikációja az elmélkedésről és az imádságról* = *Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft, 2013, 173, [171_176_Gabor_Csilla.indd](#) [2024.12.12.].

le, amelyben szintén párhuzamot alkalmaz: „Szerelmes Uram; édes Megváltóm; a te szent haláloed őltalmazzon engem az örök haláltúl.”

A fent tárgyalt imák mellett, Pázmány *Imádságos könyvében* is találunk példát arra, hogy a szerző saját lelkét szólítja meg: „Ebregy-fel azért én lelkem, mert ezennel csudálatos dolgot látsz [...]”,²⁶ „Azért, térüly a’ te nyugodalmodhoz, oh én lelkem [...]”,²⁷ „Oh én háládatlan és kemény szívem, ébrezd-fel restségedet”,²⁸ vagy egy másik példa, ahol nem a lélek, hanem a test szerepel, mint megszólított „Eörüly te-is, oh én testem [...]”²⁹ (15.)

1.3. Az első nagypénteki prédikációban található egyéb imádságok

Az alábbi, Passióhoz kapcsolódó részekben már nem osztottam további csoportokra az imákat, a prédikációk és a fohások felbukkanási sorrendjében folytatom az ismertetést. Először tehát az első nagypénteki beszédben olvasható, még nem tárgyalt imák következnek.

A következő imádság párhuzamokra épül: Krisztus áldozata és alázata példaként szolgál minden hívő számára. Az imádság Isten akaratának középpontba helyezésével zárul le. Ezen témát az *Imádságos könyvben* is hangsúlyozta Pázmány: „a’ mi délczeg és ellenedetuskodó akaratunkat lágyícsd-meg, és térítsed engedelmességedre” „csak azt kívánom, hogy én-bennem mindenkor a’ te akaratod legyen”³⁰ (8.)

Pázmány retorikájának klasszikus példája a következő szöveg.³¹ Doxológiával kezdődik, ezt követi az exomologesis, a bűnök megvallása. Végül az aitesis, a könyörgés zárja le, amely Krisztus áldozatára támaszkodva kéri Istentől a bűnbocsánatot: „Oh felséges Atya Isten; nézz ezekre a te Szent Fiad Sebeire és fájdalmira, mellyeket az én bűneim oszvoslásaért szenvedett. Fogadd kegyelmesen ezt az áldozatot: és ennek érdeméért, bocsásd-meg sok gonosságimat.”³²

Pázmány imádságaiban – ideértve az *Imádságos könyvet* is – az egyik legalapvetőbb és ezért legtöbbször előkerülő téma Krisztus megváltása és a szent vér által nyert üdvösség: „IESUS

²⁶ *Imádságos könyv*, 110.

²⁷ *Uo.*, 144.

²⁸ *Uo.*, 249.

²⁹ *Uo.*, 160.

³⁰ *Uo.*, 50.

³¹ Pázmány retorikájához lásd BAJÁKI, „*Csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni.*”, i. m., 13– 16.

³² Az imádság retorikájának felépítéséhez lásd BARTÓK István, i. m.

Christusnak drágalátos szent Vére hűllásáért [...] Sz. Véredből üdvösséges fordót csinálál bűnös lelkemnek”,³³ „én tulaydon lelkemet, melyet szent Véreddel meg-váltottál”³⁴ stb. (10.)

A következő ima szemlélteti, hogy egy egészen rövid fohásznak is, milyen sokrétű szentírási alapja lehet. Maga az imádság a Krisztus küldetésében való kitartást állítja a hívők elé példaként. „Te pedig, oh áldott Jesus, dícsirtessél mind-örökké; hogy, sem az ördög kisztetésére le nem ereszkedél a templom ormozattyárúl³⁵ sem a sidók szidalmára és csufolására, le nem szállál a Keresztfárúl:³⁶ félben nem hagyád váltságunkat: hanem, hogy bétellyesítenéd a profecziákat; hogy meggyőznéd az ördögöket; hogy megölnéd haláloddal a halált: hogy megváltanád a bűnösöket áthatatosan halál-ig a Kereszt-fan maradál.³⁷ És ezzel példát adál, hogy, a ki veled akar uralkodni, senki szavára és csúfolására, le ne szállyon a szent szerzetnek és keresztyéni tekéltességnek keresztirül.”³⁸ (12.)

A következő ima, az eddigiekhez hasonlóan Krisztust állítja példaul mint az alázatos és engedelmes Fiút, akinek szolgálai születése és megalázó halála között von párhuzamot Pázmány. Az ima végén kiemelt tanítást kapunk a halálhoz való keresztyén viszonyulásról: „Ezt kel a keresztyén embernek halála óráján követni; nem a test kedvét keresni; nem a világon kapdosni: hanem, Istenhez kel folyamni; bűnünk bocsánattyát sirással tölle kérni; az szent akarattyához mindeneket alkalmaztatni.” A tanítás – bár más hangsúlyokkal – megjelenik Pázmánynál az *Imádságos könyvben*, *A' Halál félelme-ellen* címmel írt imádságban is.³⁹ (14.)

Ebben az imában a kontextust is figyelembe kell venni, ahol a prédikátor arról a csodáról beszél, amikor Krisztus „szent halála óráján, sok koporsók megnyilatkoztak, sok holt testek feltámadtak”⁴⁰ Az imádság ezzel a „koporsóval” von párhuzamot: „olylan vagyok, mint a színes koporsó; melynek, noha külső tette fénlik, de belől csak bűdös döggel büszhödik”. Istent az allegorikus koporsóból a bűnös emberi lélek szólítja meg, amely „meghált [...] mikor gonosságával tetőlled, ki igaz élet vagy, elszakadott”. Ahogy Krisztus halálakor feltámadtak holtak, úgy kéri a visszatérést az élő Isten elé a bűnnek meghalt lélek.

³³ *Imádságos könyv*, 158.

³⁴ *Uo.*, 65.

³⁵ Mt 4,5–7.

³⁶ Lk 23,37.

³⁷ Fil 2,8.

³⁸ Mt 16,24.

³⁹ *Imádságos könyv*, 158–159.

⁴⁰ Mt 27,52–54.

Pázmánynál az alázatosság és az ember bűnös voltának megvallása alapvető jelentőségű, hiszen egyfelől ezen formula készíti elő a lelket a megfelelő ájtatosságra, másfelől Isten „meggyőzésében” is kulcsfontosságú a kérés előtti lelkiismeret-vizsgálat. Mindezek mellett alapvető keresztény magatartásforma az alázatosság.⁴¹

A koporsó képe egészen más, pozitív értelemben szerepel az *Imádságos könyv* egyik imájában: „Azt akarád Uram, hogy a’ Testednek, én lennék eleven koporsója. [...] Adgy azért nékem erősséget, mint az erős kö-sziklából ki-vágot koporsódnak, hogy semmi háboruság tölled el ne szakasszon.”⁴² (16.)

Az első nagypénteki prédikáció utolsó imája egyben a beszéd záróimája is, a Passió epilógusaként értelmezhető: megjelenik benne összegezve, imádság formájában mindaz, ami eddig a beszédben elhangzott. Az ima központi vezérfonalát az imádkozó és annak Krisztussal való kapcsolata alkotja. A szerző szinte végigjárja újra a keresztutat, minden esemény során párhuzamot von Krisztus és az ember között: „Christus Jesus: ki, hogy engem az örök kárhoznak ítéletitül megmentenél, Pilátos-túl megítéltetél és halálra kárhoztatál: hogy engem felemelnél, megaláztatál: hogy engem megmentenél” stb.

Az ezt követő részben először Krisztust úgy, mint aki végig kitartott a szenvedésben mutatja be. Majd a következő rész ezen szenvedés okát tárja fel, az ember személyes bűneit: „enyím a vétek, és tiéd a büntetése.” A bűn allegóriája a tiltott fa gyümölcsében jelenik meg, amelyre találhatunk példát már az *Imádságos könyv*ben is: „En érzetem az almának gyönyörüségét, mellyért a’ te szomszágod, epével óltatik-el, és fogad vásik”.⁴³

Mindez – mint a legtöbb esetben – bevezetésül szolgál a kéréshez, amit Pázmány fokozott alázatossággal és érzelmességgel fogalmaz meg: „azt a Vért, mellyet én-érettem kiontottál; azt a halált, mellyet én-érettem szenvedtél, sirva és zokogva terjesztem elődbe; és alázatos buzgósággal könyörgök Szent Felségednek, hogy ennyi sok és nagy szenvedésid, ne légyenek én-bennem haszontalanok. Amen.” (19.)

⁴¹ *Imádságos könyv*, 147–148.

⁴² *Uo.*, 238.

⁴³ *Uo.*, 101.

1.4. A második nagypénteki prédikációban található imádságok

A második nagypénteki beszédben található első imádság témája Krisztus megváltása, amely imában nagy hangsúlyt kap a bűnösség megvallása. Az imádság egy ószövetségi párhuzammal indul: Isten megmentette népét, majd a bűnös lelkek életét.

Bajáki Rita említi, hogy Pázmány imáiban Isten meggyőzése két irányból ered: Isten nagyságának és az ember gyarlóságának megvallásából.⁴⁴ A következő mondatokban éppen erre láthatunk példát. Pázmány itt kérdésekkel indítja a beszéd ezen szakaszát, ezzel is erősítve a meggyőző hatást: „Ki tudta volna ezt csak meg-is gondolni? Ki merészlette volna Istentől ezt reménleni, vagy kívánni? oh menynek, földnek Teremtője! Oh isteni bölcseségnek hajléka! Ki vagyok én, a kiért szenvedsz? ha-nem egy árnyék és hamu; ki bűnben fogantattam, fájdalmakkal születtem, nyomorúságokkal nevedtem: hajlandó vagyok minden gonosságra, erőtlén és gyarló minden jóra, álhatatlan és változó minden tekéletességben”.

Ezt követően az ima elejére utal vissza Pázmány, a bűnös ember bár testileg él, de lelke meghalt Istene szolgálatára és ez örök halált okozott volna, ha Krisztus üdvözítő vére meg nem váltja. Az ima lezárása is párhuzamos: A Krisztus sebeiből kicsorduló vér, az ember lelki sebeire jelent orvosságot.

Az ima közepén található felkiáltások más prédikációs imádságokban, valamint az *Imádságos könyv*ben is visszatérő, jellemző formulák: „Oh véghetetlen irgalmasság! Oh hatalmas szeretet! Oh meg-foghatatlan igazság!”⁴⁵ „Oh foghatatlan kegyelmesség! oh mérhetetlen szeretet!”⁴⁶ Majd a megszólításokat követve szintén a bűnösség megvallása következik: „Mit vétettél, én Meg-válto Christusom, hogy ily iszonyú, és kegyetlen kínokat szenvedsz? En vagyok, Uram, én vagyok a’ te fájdalmidnak oka. En érdemlettem a’ te haláloznak sanyaruságát.”⁴⁷

Az alázat és a méltatlanság kifejezése a „Ki vagyok én...” kezdetű kérdésformulával szintén előkerül az *Imádságos könyv*ben is: „Uram, ki vagyok én, hogy Asztalodhoz üllyek, és az ártatlan Báránynak lakodalmában részesüllyek?”⁴⁸ (20.)

A következő szövegben azért könyörög a szerző, hogy Krisztus szenvedésére megfelelő lelkülettel emlékezzünk.

⁴⁴ BAJÁKI, „Csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni.”, i. m., 13– 16.

⁴⁵ *Imádságos könyv*, 101.

⁴⁶ Melléklet (25.).

⁴⁷ *Imádságos könyv*, 101.

⁴⁸ *Uo.*, 244.

Gábor Csilla rámutat, hogy Pázmány az imádságról szóló prédikációjában „a megromlott emberi természet »két közönséges fogyatkozását« említi: egyik »az elmének késedelmes tompasága«, a nehéz felfogóképesség; a másik »az elégtelenség vagy erőtlenség«”.⁴⁹ Pázmány ezen gondolatai ismétlődnek ebben az imádságban, de előkerülnek az *Imádságos könyv*ben is: „Tisztítsd-meg Uram, az en bűnös lelkemet, hogy melto aitatossággal, és tisztelettel, részes lehessen a’ te Fiad áldozattyának érdemében”,⁵⁰ „Annak-okáért alázatossan könyörgünk néked, hogy a’ te hatalmas malasztoddal, a’ mi délczeg és ellened-tusakodó akaratunkat lágyítsd-meg, és térítsd engedelmességedre”.⁵¹ (21)

A következő ima ószövetségi példákkal mutatja, hogy a vérontás nem marad számadás nélkül, majd összekapcsolja az Újszövetség véráldozatával, azaz Krisztus megváltó halálával, amelynek okozója az emberi bűn.

Az ima különlegessége, hogy egy kérdéssel zárul, nem tartalmaz kimondott könyörgést, bűnbánatot, vagy dicsőítést (bár rejtett módon mindre találhatunk példát benne). Ez jól mutatja, hogy a prédikációkban rejtőző imádságok gyakran dramaturgiai fogásként szolgálnak: a prédikátor kilép az egyes szám második személyű beszélői helyzetből és ilyen módon irányítja a hallgatóság figyelmét. Így bizonyos szakaszok hangsúlyosabbak, illetve a hívek is lehetőséget kapnak a mélyebb kapcsolódásra, áhítatosságra. (22)

A következő imában is elmosódnak a műfaji határok. Nincs benne megszólítás, viszont a beszélő egyes szám első személyben a híveket is felszólítja az imában való részvételre, az *Énekek énekét* felidézve: „kiálcsuk a Christus jegyesével”. A „Krisztus jegyese” kifejezés az *Énekek éneke* menyasszonyára utal, aki szerelmét egy hűsítő fához hasonlítja a Pázmány által idézett részben. Ez az árnyékot nyújtó fa kibővített értelemmel kerül az imádság középpontjába.

Először egy másik fáról van szó, amelynek árnyéka múlandó és ártalmas, ezt illusztrálja egy ószövetségi és egy természeti kép. Majd ismét egy természetből vett példával kijelenti: „a megfeszült Christus árnyéka-alá futok”. Bár nyíltan nincs kimondva, mégis árnyaltan megjelenik a képekben, a paradicsomi fának és Krisztus életet nyújtó keresztfájának ellentétes

⁴⁹ GÁBOR, i. m., 172.

⁵⁰ *Imádságos könyv*, 110.

⁵¹ *Uo.*, 50.

motívuma. Ezt bővíti ki az imát követő rész, ahol már a többes szám első személyű beszélő, számos „fa” példáját mutatja be az ószövetségből és állítja párhuzamba a kereszttel.

Ez az ima leginkább egy hitvalláshoz hasonlít. Először a Sátánnak és a földi javaknak történő ellentmondás, majd a Krisztus melletti elköteleződés fogalmazódik meg éppúgy, mint a keresztségi fogadalomban, vagy az *Imádságos könyv*ben egy hasonló „nem... mert... hanem” formulával (itt: nem futok a világ árnyékába [...] mert ez csak olyan [...] hanem, a megfeszült Christus árnyéka-alá futok). Az *Imádságos könyv*ben:

„nem halgatom a’ Testnek akarattját,
mert ez mindenkor tusakodik a’ lélek-ellen:
nem követem az Eördögnek akarattját,
mert ez a’ gonoszra hanyatlot:
nem adok helyt a’ Világ akarattjának,
mert ez csak hiusággal tellyes:
Hanem csak azt kívánom,
hogy én-bennem mindenkor a’ te akaratod légyen,
mely csak egyedül igaz mérő sinóra minden jó akaratnak”⁵² (23.)

A második nagypénteki beszédben található utolsó ima témája az elsiratás, ennek okát Pázmány így fogalmazza meg: „a kit ember szüüből szeret, annak nyavalyáját sirás-nélkül nem nézheti.” Sajátos személyességgel szólal meg a beszélő, mint a szülő, aki saját gyermekét gyászolja. Ezt követően, a már korábban elforduló formulával megvallja bűnösségét és Krisztus ártatlanságát.⁵³ Ezután a *Szentírásból* hoz példákat a gyász könnyekben való megnyilvánulására és bár egy felkiáltással indítja ezt a részt („Ah, Felséges Isten!”), innentől már nem kapcsolom az imádsághoz, mivel Isten helyett itt már a hallgatósághoz beszél: „nem illendőbb-e, hogy mí sirassuk Urunk és Megváltó Istenünk szenvedését?” (24.)

1.5. A harmadik nagypénteki prédikációban található imádságok

A Nagypéntekre mondott harmadik beszéd első imája az ellenségszeretethez kapcsolódik. Jézus nemcsak tanít, hanem szavai szerint példát is mutat az emberek számára. Az ima konkrét helyzeteket elevenít fel, ahol Krisztus ellenségszeretete megbizonyosodott. A szöveg nem a klasszikus értelemben vett valamit kérő imádság, nem akarja meggyőzni Istent,

⁵² Uo.

⁵³ Uo., 99.; Melléklet (19.).

nem hangzik el benne könyörgés. A beszélő személyes hangon szólítja meg Krisztust és az ő tetteit állítja követendő példának.

Az ellenség szeretete alapvető fontosságú Pázmánynál, az *Imádságos könyv*ben is Krisztus, mint a keresztyén ember mintája jelenik meg: „Adgyad, Uram Isten, hogy nem csak jó akaróimat, de te-éretted, ellenségimet-is szeressem, és a’ te Szent Fiad példáját követvén, imádkozzam tiszta szüvel gonosz akaróimért.”⁵⁴ Egy másik helyen: „Adgyad én Istenem, hogy, miképpen te azon kéréd Sz. Atyádat, hogy meg-kegyelmezzon hohéridnak: én-is a’ te szerelmedért, tiszta szüből meg-bocsássak mindeneknek, kik én-ellenem vétkeztek”.⁵⁵ Illetve külön rész szól „*Ellenséginkért*”:⁵⁶ „ki halálod oráján, gyilkosidért aitatossan könyörgél szent Atyádnak: nekünk-is parancsolád, hogy szeressük ellenséginket, és imádkozzunk rágalmazóinkért”.⁵⁷ Valamint ezen prédikációban – a témájából adódóan – a többi imában is központi jelentőségű az ellenség szeretete. (25.)

A második imádság jelentőségét a hossza is jelzi: ez a legterjedelmesebb a prédikációkban talált imák között és talán a legsajátosabb is. Nem a hívek által mondható szöveg ez, hanem egészen sajátos narrációval, maga Jézus Krisztus szól az Atyához, ez az ő személyes imádsága. Ilyen értelemben még a *Miatyánk*nál is személyesebb (amire Jézus tanította az embert, tehát a hívek is mondhatják), ám ezt ő maga imádkozza. Szorosan kapcsolódik az előző ima ellenségszeretet-témájához: Krisztus saját hóhérainak kér kegyelmet utolsó perceiben. Érvelési szempontból jól felépített könyörgésről van szó, amelyben a Fiú személyes hangján szól az Atyához („Szerelmes Atyám”). Számos érvet sorakoztat fel, amellyel a megszólaló Krisztus célja, hogy a bűnösöknek – kivált a jelenlevőknek – irgalmat kérjen. A klasszikus értelemben vett imarészeket itt nem alkalmazhatta Pázmány, hiszen Krisztus büntelen és sokkal személyesebb kapcsolatban van az Atyával, mint az esendő ember. Ennek ellenére, itt is a meggyőzés a legfőbb célja, amit nem a szokott formákkal, hanem eltérő irányból közelít meg.

Négy fő részre különítettem el az imádságot. Az első rész a legalapvetőbb érvet mutatja be: bármely ember meghallgatná egy haldokló kérését, hátha még a saját fiáról van szó. A második rész elején megfogalmazza a kérést: „bocsáss-meg ezeknek, kik engem megölnék”. Majd saját fáradságos művére hivatkozik, hogy az ne legyen hiábavaló. A harmadik részben az

⁵⁴ *Imádságos könyv*, 144.

⁵⁵ *Uo.*, 174.

⁵⁶ *Uo.*, 200–201.

⁵⁷ *Uo.*, 200.

Ószövetségre utal Krisztus: Izrael áldozatát állítja szembe saját vérével, a bosszúért kiáltó szót, a kegyelemért kiáltó szóval, majd megismétli a kérést.

A negyedik rész tartalmazza a döntő érvet: Krisztus eljövetelének lényege és küldetése éppen a bűnös ember megmentése a haláltól: „Viszsa és fonákul esnék, ha az én halálom, mellyet az életekért szenvedek, halált szerezne nékik. Édes Atyám, vallyon micsoda veheti-el ezekről haragodat, ha az én halálom el nem vészi?” A kérés ismét megfogalmazódik és lezárja az imádságot: „Áld-meg fogadásodat; tellyesícsd-bé ígéretedet és bocsásd meg vétkeket ezeknek.” Az imában a teljes alázat és átadás hangját hallhatjuk, amint a kereszten haldokló Krisztus utolsó erejével, nem a maga számára kér könnyebbséget vagy irgalmat, hanem az éppen őt gúnyoló kivégzőinek.

A személyes hangvitelű imádság jól tükrözi az ellentétet a prédikációkban foglalt és az *Imádságos könyvben* összegyűjtött imákkal. Míg az utóbbi célja a tanítás és a példaadás a gyakorlatias hívő számára,⁵⁸ addig a beszédek imádságai gyakran személyesebbek, erősebb érzelmi impulzusokkal vegyítettek, hogy felélénkítsék a magyarázó tanítás egyhangúságát és elősegítsék a személyes kapcsolódás lehetőségét. (26.)

A következő ima tovább fűzi az ellenség szeretetének témáját. Ellentétet von az ószövetségi „bosszú-álló és verekedő Úr”, valamint az újszövetségi „irgalmasságok Istene” között. Pázmány az isteni irgalmasság mellett, a kinyilatkoztatás Krisztusban történő beteljesedésére is utal: „emberi testbe öltöztél, megváltoztattad nevedet”. A szentírási ellentét után, Krisztus magatartása kerül bemutatásra ellenségeivel szemben: „a kik te-ellened azt kiáltották, feszítsd-fel; azokért te azt kiáltod, Atyám, engedgy-meg nékik.”

Fohász vagy bűnbánat nincs benne, ez az ima is leginkább egy hitvalláshoz hasonlít, az isteni szeretetet követendő példaként terjeszti a hallgatóság elé. (27.)

A következő ima kontextusából kiderül, hogy a bűnbánó lator szemszögéből szólal meg az imádság. Itt már a klasszikus imaretorika figyelhető meg.

A szöveg egy hitvallásos megszólítással indul, majd megfogalmazza a kérést, amely egyben a bűnbánat szerepét is betölti: „el ne feletkezzél az én bűnös lelkemről”. Rögtön egy érv következik, azonban nem saját érdemeire, hanem kifejezetten a krisztusi áldozatra

⁵⁸ GAJTKÓ István, *A XVII. század katolikus imádságirodalma*, Budapest, Élet, 1936, 4, [Gajtkó István: A XVII. század katolikus imádságirodalma](#) [2024.12.12.]; FAZAKAS, i. m., 279-281.

hivatkozva. Ezután ószövetségi példákon keresztül folytatódik az érvelés, majd a bűnösség ismételt megvallása és Krisztus áldozatára való hivatkozás zárja az imát.

Jónás tengerbe vetése, már egy korábbi imádságban is metaforikus értelemben került elő: „engem kel vala, mint vétkes Jónást, a sok kínok tengerébe vetni.”⁵⁹ Míg a 24. imánál a kínnak, addig esetünkben a bűnnek a metaforája, amely a két fogalom kapcsolatát is jelzi Pázmánynál. Krisztus a bűnök és kínok tengeréből, barlangjából, kemencéjéből menti meg a bajba jutott embert.

A lator imája példát nyújt a keresztyén embernek, ahogy a 15. ima végén Pázmány megfogalmazta: „Ezt kel a keresztyén embernek halála óráján követni; nem a test kedvét keresni; nem a világon kapdosni: hanem, Istenhez kel folyamni; bűnünk bocsánattát sirással tőlle kérni; az szent akarattához mindeneket alkalmaztatni”. (28.)

A harmadik nagypénteki prédikáció záróimádsága egyben a szenvedéstörténethez kapcsolódó imacsoportok utolsó darabja. A passióban talált imádságok, amelyek mélyebb kifejtésére a terjedelmi korlátok miatt itt nem kerülhet sor, külön dolgozatot érdemelnének.

Mivel a prédikáció Krisztus hét szavát magyarázza, ezért a záróimádság is ezen hét szót foglalja magába. A beszédhelyzet bemutatása megelőzi a megszólítást majd következő részben a hét megszólálásra való hivatkozás következik.

Jézus a bűnökért halt meg a kereszten, így az emberi vétekben minden ember megfeszítővé válik. A latornak ígért kegyelemre emlékezve kéri a meghallgatást, majd a katolicizmus Mária-tiszteletét erősítve szólal meg.⁶⁰ Jézust, aki megtapasztalta az elhagyatottságot, arra kéri, hogy maradjon nyájával a szenvedések közepette is. Krisztus szomjúságát allegorikus értelemben kapcsolja az imádságba. A következő szó, a „Beteljesedett!”⁶¹, amit Pázmány úgy fogalmaz meg, mint az „adósságok letörlesztése”, vagyis a bűnök eltörlése. Végül, az emberi élet utolsó perceiben való helyes magatartást kéri az Úrtól: „ha kimúlásodban Atyád kezébe ajánlottad Lelkedet: engedd, hogy nekünk-is utolsó szónk az légyen: Uram, kezedbe ajánlom lelkemet.” A lezárás nem szokványos formulával történik, hanem egy tömör, de bensőséges hitvallással, ami az egész Passió lényegét magába foglalja:

⁵⁹ Melléklet (24.).

⁶⁰ BITSKEY István, *Pázmány prédikációi és a Tridentinum = Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft, 2013, 81, [077_086_Bitskey.indd](#) [2024.12.12.].

⁶¹ Jn 19,30.

„Te váltottál meg engem, igazságnak Istene.”⁶² Krisztus hét szavához kapcsolódó szöveg az *Imádságos könyvben* is olvasható.⁶³ (29.)

2. Nem közvetlenül Istenhez címzett imádságok

Ebbe a csoportba már több, korábban tárgyalt imát be lehet sorolni (9, 13, 15). Ezeken kívül további három imát soroltam ide. Az elsőben a szeretet, a másik kettőben egy-egy szentet szólít meg. A 17. századi imafelfogás alapján Istennel beszél az ember.⁶⁴ Ily módon az itt tárgyalt imádságok szűk értelemben nem tartoznak az „ima” kategóriába, de tág értelemben mégis annak vehetjük. Ugyanis a megszólítás és a retorikai felépítés erős párhuzamot mutat a többi imaszöveggel és minden esetben valamilyen módon mégis az Istenhez fordul a beszélő, még ha nem is közvetlenül. Valamint az *Imádságos könyvben* is előfordul, hogy nézőpontot vált Pázmány, például a saját lelkét megszólítva,⁶⁵ illetve közbenjáró imádságot is olvashatunk a litániáknál. Emellett a katolikus megújulásban felerősödött imák egyik fontos szempontja az volt, hogy a hívek sajátjukként tudják elmondani, ami az itt olvasható összes szövegre igaz.⁶⁶

Pázmány a szeretetről szóló prédikációban – pünkösdi utáni tizenhetedik vasárnap – magát a témát, a szeretet szólítja meg himnuszában, majd érdemeit sorolja. Ezután úgy beszél róla, mint a jó tettek mögötti értelemről. Ezt több kép követi, amelyből az első kettő – a szárny, ami a galambra⁶⁷, és a tűz,⁶⁸ ami a lángnyelvre utal – az Újszövetségben megjelenő Szentlélek különféle alakjaira emlékeztet.

Ezt követően az *Énekek énekét* idézi fel: „Azért valaki érti és érzi a te jóságodat és hasznodat: ha minden javait éretted adgya-is, semminek álíttya”. A mély, szerelmes, isteni szeretet áll tehát az ima középpontjában. Az idézetet követve, ezt ki is fejtí.

Szabó Ferenc világított rá arra, hogy Pázmány Péter a szeretetről értekezve leginkább Szent Ágoston és Szent Bernát műveit követi. A bernáti misztikát teljesen magáévá tette, ezt

⁶² Szó szerint szerepel az *Imádságos könyvben* is – más kontextusban. *Imádságos könyv*, 95.

⁶³ *Uo.*, 174–175.

⁶⁴ GAJTKÓ, *i. m.*, 4.

⁶⁵ *Imádságos könyv*, 235.

⁶⁶ KNAPP Éva, *Az imádság retorikájának kora újkori történetéhez*, ItK, 2019, 24–25, 3, [knapp.pdf](#) [2024.12.12.]; GAJTKÓ, *i. m.*, 4.

⁶⁷ Mt 3,16.

⁶⁸ ApCsel 2,3–4.

jól mutatja a pünkösdi utáni tizenkilencedik vasárnapi beszéd (*Isten a mi lelkünk jegyese*), amelyben szorosán követi Szent Bernát *Énekek éneke*-kommentárját.⁶⁹

Az *Imádságos* könyvben külön imát találhatunk *A' Szeretetért*,⁷⁰ amely mély teológiai tanítást, megindító képeket és a *Szentírásra* való utalásokat alkalmaz. Azonban, ha összevetjük a fent tárgyalt szöveggel, párhuzamot elvétele vagy egyáltalán nem találunk, amiből látszik, milyen sokszínű Pázmány gondolkodása, illetve, hogy más célt szolgálnak az *Imádságos* könyv és a *Prédikációk* imádságai. (42.)

A következő két imádságban, egy-egy szent személyt szólít meg. Az első Szent Pált, az ünnepnapján mondott prédikáció végén. Ünnepélyes megszólításokkal kezdi a fohászt Pázmány. Először földi irgalmasságát és csodatevő erejét mutatja be, majd ezekre hivatkozva kéri az apostol lelki és szellemi segítségét. Az ima zárásaként egy későbbi tetteről emlékezik meg: „Szent Péter-rel-együtt Constantinus császárnak megjelenén, a keresztyénségnek szabados hirdetését szerzetted egy császár megtérésével.” Tehát a keresztyenüldözések végét is Szent Pál érdemei közé sorolja. Majd a következő kérést fogalmazza meg: „úgy most-is tévelyéseket kigyomlálván, tekéletes jószágidnak és szent életednek követését ólcsad mindenekbe. Amen.” (46.)

A másik imádság a *Tiszta fogantatás ünnepére* mondott beszédet zárja. Az előzőhöz hasonlóan itt is ünnepélyes hangnemben történik a megszólítás, amely szentírási idézeteket rejt magába és jelzi, hogy Mária személyének jelentősége számos ószövetségi történeten túlmutat, hiszen általa nem törvény, vagy jövődőlés érkezett az ember számára, hanem maga a megváltó Krisztus. A megszólítás egyben állásfoglalás is a protestantizmussal szemben, ami elutasítja a Mária-tiszteletet. Az invocatio tükrözi a Szűz méltóságát a *Szentírás* összefüggésében.

Míg a Szent Pálhoz szóló ima közvetlenül az apostol segítségét kéri, addig Máriához – anyai voltára hivatkozva – közbenjáró imádsággal fordul Pázmány. Végül az országvallásosságának helyes mederbe tereléséért könyörög. Az ima lezárása is jelzi, hogy Pázmány küldetése nem csupán a katolicizmus restaurálása volt, hanem a nemzeti egység és összetartás megvalósulása is.⁷¹

⁶⁹ SZABÓ, i. m., 324–327.

⁷⁰ *Imádságos* könyv, 144–145.

⁷¹ KORNIS Gyula, *Pázmány személyisége*, Budapest, Franklin-társulat, 1935, 13–21, [Pázmány személyisége \(Budapest, 1935\)](#) [2024.12.12.].

A Máriához szóló fohászban a magyar nemzet hangsúlya, a *Patrona Hungariae* eszméjét jelzi, amely később jelentős hangsúlyt kapott a katolikus megújulásban és az ország történelmi alakulásában.⁷² Ezt erősíti az *Imádságos könyv*ben a litániák között olvasható szöveg: „Hogy a’ te óltalmadra bízott Magyar-országot meg-szabadítsad, és igaz hitre vezérellyed.”⁷³ (47.)

3. Más nevében megszólaló, dramaturgikus imádságok

Mindössze három olyan imát találhatunk a prédikációk szövegeiben, amelyben más személy szemszögéből fordul Istenhez Pázmány, kilépve a beszélő szerepéből és dramaturgiai személyváltással, valamilyen bibliai szereplő hangján szólal meg. Ezek közül kettőt már korábban bemutatam, az egyikben Krisztus imádkozik Atyjához a kereszten (26), a másikban a lator szólítja meg a Megváltót (28). A harmadik a Szent Péter szájából elhangzó hitvallás. Ezek a szövegek még szűk értelemben is imának tekinthetők, hiszen mindegyikben Krisztus vagy az Atya kerül megszólításra.

A Szent Péter napján mondott prédikációban olvasható ima a megszokott érzelemdús, lírai képekkel telített fohász helyett sokkal inkább egy alaposan kimunkált, távolságtartó teológiai tanítás formájában szólal meg. Négy nagyobb egységre osztottam fel a hitvallást, amelyben Péter apostol válaszát Pázmány kibővíti az evangéliumi részletbe foglaltakkal, valamint egyetemes krisztológiai tanítással az Ószövetség hagyományából kiindulva.

Az első rész a legalapvetőbb krisztusi fenségcémet tartalmazza,⁷⁴ de a megszokott személyes formulával szemben,⁷⁵ itt tárgyilagos hangon, hitvallási formulákat alkalmaz. Az ima első részét keretbe foglalja Jézus „felkent voltának” megvallása: először a görög, majd a héber formában.

A második rész Krisztus hármasság – papi, próféta, királyi – méltóságának kifejtése. E három méltósághoz szorosan kapcsolódik az előző egység központi témája: a felkenés ceremóniája.⁷⁶ A földi méltóságokon túlmutatva, Krisztus küldetése örökérvényű szolgálat Isten előtt.

⁷² BITSKEY, *i. m.*, 81.

⁷³ *Imádságos könyv*, 297.

⁷⁴ A Krisztus, Isten Fia, aki valóságos ember és valóságos Isten, örökké való, az Ószövetség által megjövendölt Messiás.

⁷⁵ pl. „Szent Isten”; „Kegyelmes Atyám”; „Édes gond-viselőm”.

⁷⁶ 1Sám 16,12–13; Kiv 29,7–9; 1Kir 19,16.

A harmadik rész az evangéliumban hallható téves elképzelésekre reflektál: „Nem Illyés vagy te, [...] Nem vagy Keresztelő János, [...] Te vagy az élő Isten fia.”

A negyedik rész, az előző egység végét fejt ki („Te vagy az élő Isten fia”) részletes teológiai tanítással. Először az Atyáról, az élő Istenről tanúsít hitvallást, majd Krisztusról, aki természet szerinti fia az Atyának. (45.)

4. Bűnbánati imádságok

A bűnbánat, az alázat mindig is kiemelkedő jelentőségű volt Pázmánynál. Gyakran az ima fontos részét képezi a bűnösség megvallása és Krisztus áldozatára hivatkozva, a megbocsátás kérése.⁷⁷ A Passióhoz kapcsolódó imáknál számos példát láthattunk ilyen bűnbánó jellegű imádságra, volt, ahol kisebb hangsúllyal (13, 19, 26, 27) és volt, ahol valóban a bűnösség és a kegyelem kérése állt a középpontban (10, 14, 16, 20, 22, 28, 29). Az *Imádságos könyv*ben is alapvető jelentőségű a bűnbánat.⁷⁸ Ezen példák mellett további négy imát mutatok be.

Az első ilyen ima a húsvét utáni első vasárnapra mondott első beszédben olvasható. Retorikáját tekintve követi a klasszikus pázmányi vonalat. Isten nagyságának kiemelése kerül szembe az emberi kicsinyességgel és gyarlósággal.

A meggyőző hatás érdekében felkiáltást, kérdést is alkalmaz, így még közelebb hozva az imádságot a hívekhez: „De jaj! mely háladatlan voltam a te jó-vóltodnak?” Az ima lezárása a bűnösség megvallását egészíti ki, a bűnbánattal és irgalomkéréssel. A fohász vezérgondolatához – az isteni jósággal szemben, az ember mégis a bűnös utat járja – hasonlóan fogalmaz az *Imádságos könyv*: „mit érdemlek én, Uram, a’ ki tégedet, minden jóknak kút-fejét, ennyi jó-téteményid-után el-árúltalak”⁷⁹ (31.)

Pünkösd utáni harmadik vasárnapra írt prédikáció, amely a „*Bűnnek rútságárúl és veszedelmérűl*” szől szintén tartalmaz bűnbánó imádságot. Az ima első három mondata magába foglalja azt, ami a további részekben kifejtésre kerül. Ezen bevezető után következik a szinte már megszokott megszólítás és a bocsánat kérése.

⁷⁷ BAJÁKI, „Csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni.”, i. m., 13–16.

⁷⁸ *Imádságos könyv*, 157–158.

⁷⁹ *Uo.*, 65.

Az emberi gyarlósággal szemben kéri az isteni irgalmat, amely Balassi Bálint szavaira emlékeztet: „Irgalmad nagysága, nem vétkem rútsága/ feljebb való,/ Irgalmad végtelen, de bűnöm éktelen/ s romlást valló.”⁸⁰ ezt Pázmány ekképpen fogalmazza meg: „De nagyobb a te jó-vóltod az én gonoszságomnál” Majd az állítást ki is fejti a napi evangéliumhoz kapcsolódó elveszett bárány képével. Végül Krisztus irgalmasságára hivatkozik és szenvedésének érdemeért kéri a kegyelmet az Atyától. A már korábban tárgyalt kép (Krisztus vére mint bőséges víz mossza tisztára a bűnöket) itt is megjelenik.⁸¹

Az alázatos megszólalásra, amely az emberi méltatlanságot fejezi ki⁸² („Uram; nem vagyok méltó, hogy az eget nézzem és tölled irgalmat nyerjek”) az *Imádságos könyvben* is találunk példát: „Nem vagyok méltó, Uram, hogy fiaid-közzé számláld engemet”⁸³ Egy másik párhuzam is észrevehető, ami a szenvedés jogosságát fejezi ki: (Megérdemlettem Uram, hogy a ki téged ennyiszor elhadtalak, elhagyassam tölled.) „Meg-érdemlettük Uram, mind ezeket a’ te csapásodat: mert vétkeztünk ellened”⁸⁴ vagy egy másik helyen: „Meg-érdemlettük azért, Uram, haragodat, és ezt a’ te tüzes, mirígyes nyilaidat, mellyekkel ostorozsz minket.”⁸⁵ (35.)

A Pünkösdi utáni kilencedik vasárnapra írt prédikáció témája: *Mint viselje magát a keresztény ember betegségében*. Jób könyvéből kiindulva⁸⁶ fogalmazza meg az isteni igazságosságra hagyatkozó fohászt Pázmány. „Istenfélő Jóbot” az *Imádságos könyvben* is például állítja a szenvedésben.⁸⁷ A megszólításban megvallja bűnösségét és elismeri, hogy nagyobb büntetést érdemelne. Az ima második felében pedig az isteni irgalom és igazságosság kerül megvallásra.

Az *Imádságos könyvben* is gyakran szerepel a szenvedéshez, tűréshez kapcsolódó imádság.⁸⁸ Ahogy a fent tárgyalt imában, úgy ezen könyörgésekben is megtalálható Pázmánynak azon gondolata, hogy a büntetés nem arányos a bűnösséggel: „Meg-vallom, Uram, hogy az én álnakságimért, többet érdemlettem ennél, a’ mit most szenvedek: és hálát adok néked, hogy nem fizetsz érdemem-szerént, hanem a’ büntetésben-is meg-mutatod Atyai

⁸⁰ *Adj már csendességet* = GYARMATI BALASSI Bálint *Énekei*, kiad. KÖSZEGHY Péter, SZABÓ Géza, Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1986, 230.

⁸¹ *Imádságos könyv*, 100.: „hogy az ő drágalátos vérenek fürdőjében, meg-mosogatnád undok fekélyinket”; Uo., 158.: „Sz. Véredből üdvösséges fordót csinálál bűnös lelkemnek”.

⁸² Mt 8,8.

⁸³ *Imádságos könyv*, 65.

⁸⁴ Uo., 176.

⁸⁵ Uo., 190.

⁸⁶ Jób 33,27.

⁸⁷ *Imádságos könyv*, 145–146.; Uo., 161.

⁸⁸ Uo., 145–147.; 161.; 176–179.; 190–191.

irgalmasságodat”⁸⁹ vagy „Meg-vallom, én Istenem, hogy bűneim-szerént, nem csak e’ világi ostoridat, de az örök kárhozatot-is meg-érdemlettem: de ne cselekedgyél én-velem bűneim-szerént, hanem a’ te véghetetlen irgalmasságod szerént.”⁹⁰ Az „ostor”⁹¹ mint az Úr büntető eszköze többször visszatérő kép. (39.)

A következő imádság a Pünkösdi utáni huszonegyedik vasárnapra írt beszédben olvasható. Pázmány a bűnösséget megvallva – az előző imákhoz hasonlóan – kifejti, hogy nagyobb büntetést érdemelne. Majd egy bocsánatkérő rész következik, amely után a földi szenvedést kéri az örök kárhozattal szemben: „it égessed, it ostorozzad az én vétkeimet; csak örökké el ne vess szemed-elől.” Ez a gondolat szinte szó szerint megjelenik az Advent első vasárnapjára mondott második prédikációban (2.): „it vágj, it éges engem, hogy örökké ne éges: it ostorozzad bűneimet, hogy örökké ne ostorozzad”, valamint az *Imádságos könyv*ben is: „EN Istenem, e’ világon ostorozz, e’ világon látogas csapásiddal csak az örökké-való jóktúl meg ne fosz, és az örök kárhozatra ne vess.”⁹² Végül Krisztus megváltó művére hivatkozva ismétli meg az irgalom kérését a kárhozattal szemben. (43.)

5. Az isteni irgalmat középpontba helyező imádságok

Már az előző csoport imáiban is hangsúlyos volt az isteni irgalom, amely mindig győzedelmeskedik az emberi bűnök felett. Pázmánynál a bűnök váltsága Isten irgalmának és Krisztus megváltó áldozatának köszönhető. Sosem hivatkozik emberi szempontokra vagy érdemekre, amely jól mutatja alázatosságát. A korábbiakban már több olyan imát tárgyaltunk, amelyet ebbe a csoportba is be lehetne sorolni (26, 27, 29, 31, 35, 39, 47), itt további két imádságot mutatok be.

Az Advent első vasárnapjára mondott második prédikációban található az első, egy igen tömör, de kifejező imádság. A prédikáció az utolsó ítélet rettenetességéről szól, ehhez kapcsolódik maga a fohász is, amelynek bevezető gondolata már más szövegekben is

⁸⁹ *Uo.*, 145–146.

⁹⁰ *Uo.*, 161.

⁹¹ egyéb példa még: *Uo.*, 176.; 190.; Melléklet (2, 3, 35, 43.).

⁹² *Uo.*, 161. Érdekességként említhető, hogy ugyanezt az imát veszi át szó szerint Esterházy Péter a *Búcsúszimfónia* című művében, az Apa figurája mondja. [PIM-DIA - EPUB olvasó](#) [2024. 01. 08.]

előkerült.⁹³ A bevezetést követően Szent Pál⁹⁴ gondolatát idézi, és az „átok” képét fejti tovább a bűnre és a büntetésre vonatkoztatva: „Édes Megváltóm, ki én-érettem átokká lettél a Keresztfán, magadra vévén a törvénynek átkát, hogy engem a bűnnek és örök büntetésnek átkától megmentenél” Végül megfogalmazza a kérést még mindig az „átok” képhez kapcsolódva: „nyújcsad most irgalmasságodat, hogy reám ne szálljon a te haragodnak átkozattya” (2.)

A második imádság a Húsvét utáni első vasárnap első prédikációjában olvasható, amelynek témáját (*A közben-járó Christus Istennel megbékéltetett*) a cím tömören magába is foglalja. Krisztust mint közbenjárót szólítja meg, majd a *Zsidóknak írt levél*⁹⁵ tanítása alapján megvallja misztériumát, miszerint egyszerre főpap és áldozat. Ezután egy kérdéssel szemléleti Krisztus áldozatának jelentőségét. Erre választ adva kifejezi, hogy ez olyan hatalmas irgalom, amit nemhogy földi eszközökkel nem lehet meghálálni, de még „Ha a mennyei Angyalok buzgó szerelme bennünk volna, sem adhatnánk érdemlett hálákat”.

Az *Imádságos könyv*ben szintén előkerül a téma *A megváltásért hálaadás* című imádságban. Az egyik helyen teljesen azonos retorikai szerkezetet alkalmaz, csupán a megfogalmazás szintjén tér el némileg: „Ki adhat ezért méltó hálát Felségednek?” (itt: „mivel hálálhattuk vallyon, a te nagy szerelmedet”) és az erre adott válasz, amelyben mindkét esetben az „angyalok” képével világítja meg Isten végtelen szeretetét „ha az Angyalokért, cselekedted-vólna ezt: csudálatos, és meg-foghatatlan szerelmedet mutattad-vólna”⁹⁶ (itt: „Ha a mennyei Angyalok buzgó szerelme bennünk volna, sem adhatnánk érdemlett hálákat ezért”). (30.)

6. A test szerinti élet és a pokol szembe állítása az üdvösséggel

Pázmánynál a földi, múlandó élet teljes ellentétben áll az üdvösséggel. Többször hangsúlyozza a földi szenvedés mértéktelenségét az örök boldogsággal szemben. Egy későbbi imában (36), azonban azt is látjuk, hogy nem veti meg, nem hanyagolja el a testet, amelynek épsége szükséges a földi zarándokúton való helytálláshoz. Az itt következő csoportba szintén sorolhatók már korábban kifejtett imádságok (2, 43), ezeken kívül további két imát mutatok be.

⁹³ Melléklet (43.).

⁹⁴ Gal 3,13.

⁹⁵ Zsid 9,11–12.

⁹⁶ *Imádságos könyv*, 100.

Az első imádság a Virágvasárnapra mondott második prédikációt zárja le. Témája elsősorban a naphoz és az elhangzott prédikációhoz kapcsolódik, vagyis Krisztus királyi fenségcíméhez. Emellett azonban nagy hangsúlyt kap Krisztus igaz királysága, a világi uralkodókkal, valamint az életben vezérül választott bűnökkal szemben.

A napnak megfelelő, sajátos megszólítást alkalmaz Pázmány. Ezután megfogalmazza a könyörgést, majd ezt fejti tovább, hogy Krisztus uralmáért „elhadgyuk hamis urainkat, sőt tirannus fejedelminket, az ördögöt, a világot; a testet”. Mindezt meg is indokolja, végül ehhez kapcsolódóan egy átfogó könyörgéssel zárja az imát: „hogy tégedet Királyunknak ismérjünk; soha te-tőlled el ne szakadgyunk [...] örök bódogságban veled uralkodgyunk” (6.)

A második ima a Pünkösdi utáni második vasárnapra mondott prédikáció záróimádsága, amely szorosan kapcsolódik a beszéd tematikájához, a mennyei boldogsághoz. A fohász azzal a kéréssel fordul Istenhez, hogy a világi, múlandó dolgok felé húzó bűnös akarat az igazán fontos, mennyei értékekre tudjon összpontosítani.

Sajátossága az imának, hogy előbb fogalmazza meg a kérést, majd aztán sorakoztat fel érveket. Erős képpel indítja a könyörgést Pázmány: „ved-el ezt a temérdek hályogot szemünkről: had lássuk és ércsük a mennyei bódogság dücsösségét, örömét, nyugodalmát.” Szent Ágostont⁹⁷ követve a bűn és a földi gondolkodás úgy jelenik meg, mint egy szemünket zavaró dolog az igazság meglátásában. Ezt követően szembeállítja a földi és a mennyei otthont, amelyet a földi zarándoklat képével illusztrál, ez szintén Szent Ágoston teológiájából származik. Végül az emberi gyarlóságra hivatkozva, amely Isten akarata ellen küzd, a Mennyei Atya végtelen hatalmát kéri segítségül az emberi viaskodás megregulázására. Mindezt az evangéliumra visszautaló képpel egészíti ki („vonakodnánk a te *vacsoradra* menetelben”).

További sajátossága még az imádságnak, hogy – bár nem konkrét átvétel, mégis – szó szerinti egyezést mutat az *Imádságos könyv*nek a *Miatyánkhoz* kapcsolódó szövegével: „Annak-okaért alázatossan könyörgünk néked, hogy a' te hatalmas malasztoddal, a' *mi délczeg és ellened-tusakodó akaratunkat* lágyícsd-meg, és térítsed engedelmességedre”.⁹⁸ (Itt: „a mi délczeg akaratunk rúgóldozását úgy vezérlelyed, hogy, isteni erőd- és bölcseséged-szerént, ellened-tusakodó és akaratoddal viaskodó igyekezetünket-is tekéletes szolgálatodra hódoltassad”) (34.)

⁹⁷ Szent Ágoston *zsoltármagyarázatai*, Pálos Könyvtár [ZsoltMagy01.pdf](#), 582.

⁹⁸ *Imádságos könyv*, 50.

7. Folyton Isten munkájában fáradjunk

Krisztus Társaságának lelkiisége nagy hatással volt Pázmányra. Ezt bizonyítja gyakorlatiassága: nemcsak beszél, tanít, de ahogy a prédikációk is mutatják, ő maga is imádkozik. Szent Ignác lelkülete és küldetése⁹⁹ több ponton hangsúlyt kap a prédikációkban. Ehhez szorosan kapcsolódik a nagy ignáci jelmondat: „Mindent Isten nagyobb dicsőségére!”¹⁰⁰

Ez az eszme figyelhető meg a Pünkösöd utáni tizennegyedik vasárnapra írt prédikációban, amely bemutatja, hogy Isten országának keresése és Isten szolgálata abban áll, hogy Krisztus királyi méltósága alapján, a hívő ember állapotbeli kötelességeit teljesíti Isten felé fordulva. A Pünkösöd utáni negyedik vasárnapra írt prédikáció is ezen ignáci szemléletre épül: minden tettünket, cselekedetünket Isten tisztességére és dicsőségére kell cselekednünk.¹⁰¹

Mindkét esetben imákat (40, 36–38) is találunk a beszédekben, amelyek szintén ezt a szolgálati lelkületet foglalják magukba, ezekből a 36-os, a 37-es és a 38-as egy prédikációban található, szorosan összefüggenek, ezért ezeket egy egységként mutatom be. Ezeken kívül további három ima (4, 5, 41) tartozik még ebbe a csoportba, tehát a fent felsoroltak részletezése következik.

Az első imádság a Vízkereszt utáni harmadik vasárnap első prédikációját zárja le. Terjedelmét tekintve rövid, de annál inkább kifejező. Isten életen át tartó szolgálatának alapvető eleme, hogy az emberi akarat Isten akaratát kövesse. Ez a gondolat hasonlóan fogalmazódik meg az *Imádságos könyv*ben, a témában is közel álló *Miatyánk*hoz kapcsolódó imádságban: „adgy erőt szent malasztoddal, hogy minden dolgaimban, és igyekezetimben, csak a’ te akaratodnak bé-telleyesítésén szorgalmatoskodgyam”¹⁰² (4.)

A következő imádság a Vízkereszt utáni hatodik vasárnap első prédikációja végén olvasható. Az evangéliumhoz¹⁰³ kapcsolódva a mustármag képéből indul ki Pázmány. A könyörgésben átfogó gondozást kér az életen át tartó keresztény szolgálat növekedésére. A „nyisd fel lelki szemeinket” formula más helyeken is megjelenik.¹⁰⁴ (5.)

⁹⁹ „Sub crucis vexillo Deo militare et soli Domino ac Ecclesiae, ipsius Sponsae servire. – A Kereszt zászlaja alatt Istenért harcolni és egyedül Istennek és Jegyesének, az Egyháznak szolgálni” Lásd: SZABÓ, *i. m.*, 321.

¹⁰⁰ *Uo.*, 322.

¹⁰¹ *Uo.*, 320–322.

¹⁰² *Imádságos könyv*, 50.

¹⁰³ Mt 13,31–35.

¹⁰⁴ *Imádságos könyv*, 147.; 210.; 234.; Melléklet (3.).

A három imádság szorosan összekapcsolódik a Pünkösöd utáni negyedik vasárnapi beszéd végén. Elhelyezkedésük szerint is közel állnak egymáshoz és a gondolatmenetben is elválaszthatatlanul összekapcsolódnak. Pázmány beszéde végén ezeket az imákat példaként mondja a hívők számára, hogy ők is elimádkozhassák életük minden szakaszában. Erősen visszatükröződik a korábban említett jezsuita szemléletmód: „Mindent Isten nagyobb dicsőségére!”

Az első imádságot a reggel első mozzanatának ajánlja Pázmány, mielőtt megkezdje a napot a hívő ember, egyből Istenére tekintsen, így magában is tudatosítva: „Uram, a te nevedben, a te kedvedért kezdek dolgaimhoz; minden munkámat szent neved tisztességére cselekeszem.” Ezután a test táplálásának szükségességével folytatódik az ima. Nem lehet a testet fölöslegesen sanyargatni, elhanyagolni, de ennek is meg van az oka: az emberi test eszköz, amivel Isten országát földi életünkben építeni tudjuk. (36.)

Ezt követően visszalép a prédikáló szerepbe Pázmány és tovább fejti a gondolatmenetet. Ehhez kapcsolódik a következő ima: nemcsak a nap kezdetekor kell Istenünkre gondolni, hanem minden egyes cselekedet, munka megkezdésénél, hogy egész életünkben Isten dicsőségére tevékenykedjünk. Isten akaratára hivatkozva indokolja meg a fentieket. (37.)

A harmadik jelmondatként zárja le a prédikációt és a három imádságot. Szent Pál szavait idézi,¹⁰⁵ a keresztény ember minden szenvedését Krisztusért szenvedí és minden tettét Isten dicsőségére cselekszi: „Édes Uram Istenem, mind ezeket Te-éretted mivelem, és szenvedem; mindeneket szent neved tisztességére cselekeszem.” A megfogalmazás tükrözi, hogy bármilyen élethelyzetben szó szerint átvehették a hívők ezt az imádságot. (38.)

A három imát egységként is lehet tekinteni. Az első kiemeli, hogy a test szükségét meg kell adni, ezt fejti tovább a második, amikor az evésről, ivásról, alvásról beszél, majd a munkálkodás leírása következik, amelyhez úgy kapcsolódik a harmadik ima, hogy azt bármilyen munka, cselekedet, vagy szenvedés kapcsán elmondhatja az ember.

Az ignáci jelmondat szelleme Pázmány egész életművét átítatja, egy példa az *Imádságos könyvből*, amely a fent említett imákat összefoglaló zárómondathoz szorosan kapcsolódik: „tiéd minden erőm, minden értelmem, minden tehetségem: magammal tartozom magamért, Felségednek”¹⁰⁶ (itt: „Igy magunkat és cselekedetünket e földön éppen Istennek adván, a más világon az lészen jutalmunk, a kitűl teremtettünk”). (36, 37, 38.)

¹⁰⁵ Róm 8,36; 1Kor 10,31.

¹⁰⁶ *Imádságos könyv*, 101.

A Pünkösdi utáni kilencedik vasárnap prédikációjában talált imádság szorosan kapcsolódik az előző pontban tárgyaltakhoz. Leginkább a 37-eshez, mivel itt is a mesterségek és a munka kerül a középpontba. Az imádság előtt két dologra figyelmeztet Pázmány, hogy az ember megtalálja Isten országát: az első, hogy ami kötelessége, munkája van az embernek azt igaz módon szeretetből művelje, a második, hogy ezt munkát az Úr dicsőségére végezze, közben gyakran Istenére gondolva. Ehhez az Isten felé forduláshoz adja segítségül az imádság szavait. Először az állapotbeli kötelesség túlvilági eredetét vallja meg. Ezután hálaadás következik, mert az ember bármilyen hivatalt is töltsön be, azzal lehetőséget kap Isten országát elnyerni. Isten akaratának követése a mindennapi teendőkben az *Imádságos könyvben* is szerepel: „minden dolgaiban, és igyekezetimben, csak a' te akaratodnak bétellyesítésén szorgalmatoskodgyam”¹⁰⁷ (40.)

A csoport utolsó imája, amely a Pünkösdi utáni tizenötödik prédikációban olvasható, azt fejezi ki, hogy ebben az életben át tartó szolgálatban, hogy vágyakozik az ember a cél, vagyis a Mindenható után. A beszéd témája a halál, így az ima, a haldoklók imájaként jelenik meg. Szent Dávidot idézi Pázmány, vagyis a zsoltárokat veszi alapul, több eltérő helyet összeszerkesztve. Az ima szövegében végig a zsoltárok képi világa uralkodik, mégis újszerűen hat ebben az elrendezésben.

A fohással kezdi Pázmány az imát, majd az Isten utáni vágyat mutatja be eltérő képekkel, amelyek mind azt fejezik ki, milyen csodálatos dolog a földi élet szolgálata után az Örök Isten elé járulni.

Az *Imádságos könyvben* is találhatunk a halál félelme ellen írott imádságot. A hangsúlyok eltérőek a két ima között, de a fent tárgyalt szöveg vezérgondolata itt is megjelenik:

„Uram, hogy a' te szerelmes szolgálid,
nagy szomjúsággal várták orájokat:
és gyakran panaszkodtak,
hogy az ő szarándokságok meg-hosszabbítatik,
és halál tömlöczében-való fogságok nyúztatik.
Mert, a' ki tekelltetessen hiszi ígíretidet,
és te-hozzád kívánczozik,
örömet várja az ő oráját,
és hozzád-menését.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ Uo., 50.

¹⁰⁸ Uo., 159.

Ezen kívül az egyik imában egészen hasonló szöveget találhatunk, amelynek témája az Isten utáni vágyakozás:

„Miképpen kívánczik a' szarvas a' kút-föhöz,
ugy kívánczik az én lelkem te-hozzád Uram:
mert tudom, hogy nincs it maradandó várasom.
Mely gyönyörűségesek, Uram, a' te sátorid!
kívánczik, és el-badgyad az én lelkem a' te haylékidba.
Ki szabadít-meg engem, e' halálnak tömlöczéből és fogságából?
Iay nékem, mert meg-hosszszabbítottat az én szarándokságom.”¹⁰⁹

Ebben is megmutatkozik, hogy Pázmány minden helyzetben új, a szöveghez legmegfelelőbb fordítást alkalmaz, ezzel is bővítve az aktuális mondanivalóját¹¹⁰ (41.)

8. Közvetlenül az adott ünnepnaphoz kapcsolódó imádságok

A korábbi imáknál már láttuk, hogy a legtöbb imádság közvetlenül kapcsolódik az adott nap evangéliumi szakaszához, ebben a csoportban a jelentős ünnepnapokkal szorosan összefüggő imákat gyűjtöttem össze. Ezek között vannak olyanok, amelyeket más szempontok alapján már bemutattam (6, 45, 46, 47), így most további három imádságot részletezem.

Az Advent harmadik vasárnapján mondott második prédikáció az önismeretet helyezi a középpontba. A beszédet lezáró ima is ehhez a témához kapcsolódik. Pázmánynál kiemelten fontos a gyakorlatias keresztény élet, amelynek az önismeret elengedhetetlen velejárója, valamint az alázat is, amelynek megvalósulásáért külön fohászt mond. Ne csak ismerje az ember az igazságot, hanem aszerint, alázattal éljen. Végül az indoklás következik, amely az evangéliumhoz és az ünnephez kapcsolódik: párhuzamot von Keresztelő Szent János és a hívő ember között: „hogy miképpen megdicsíred a maga-megalázó Keresztelő Jánost, úgy minket-is megdicsírd Szent Atyád-előt”. (3.)

A Húsvét utáni második vasárnap, a Jó Pásztor vasárnapja. A prédikációban ehhez kapcsolódik az imádság. Az evangéliumi szöveg mellett más, eltérő szentírási helyeket is felelevenít a szöveg.

¹⁰⁹ Uo., 159–160.

¹¹⁰ HOLL Béla, *Anyanyelvünk, imádságunk*, Vigília 1957, 1. sz, 25–26, [Vigília 1957/1](#) [2024.12.12.]; BÁN, i. m.

Az ima egyből a pásztor és a juh képével fogalmazza meg a kérést. Ezután következik az érvelés, először az Ószövetségre hivatkozva, majd kifejti, hogy a világ számos veszélyei között szükség van az isteni segítségre. Ezt követően megfordítja a helyzetet: ha Isten vele van, nincs mitől félni – idézi a zsoltárt: „az Úr vezet engem; azért semmiben meg nem fogyatkozom. Ha a halálnak árnyéki-közöt járok is, semmit nem tartok; mert te velem vagy.” Végül pedig alázatosan tudatosítja, hogy az egyedüli oltalom Krisztus pásztorbotja mellett van.

Az Imádságos könyv *Lelki Pásztorainkért*, valamint *Az anyaszentegyházért* című imáiban, szintén előkerülnek ezek a képek, a nyáj, a farkasok és az oltalmazó pásztor: „Távoztasd-el Nyájadtúl, a' juhok gyapjában, és a' te szent Igédnek ál-orczájában öltözött ragadozó Farkasokat”¹¹¹ „Szent Igéd által, kisdéd Nyájadat öszve-gyöjtéd”¹¹² (32.)

Az imádságoknak és azok retorikai vonatkozásának elterjedt oktatási formája a prédikáció keretein belül történt. A Húsvét utáni ötödik vasárnapon, az előírt evangéliumi szakaszhoz kapcsolódva, a prédikációnak az imádságról kellett szólnia. Az ünnep elnevezései, jelzik a nap jelentőségét: „rogatae”, keresztjáró vasárnap, „vocem jucunditatis vasárnap”. Hasonló prédikációk maradtak fenn Bornemissza Péter, Telegdi Miklós, Káldi György neve alatt is.¹¹³

A csoport utolsó imája tehát a Húsvét utáni ötödik vasárnapra mondott prédikáció végén szerepel: egy ima az imádkozásról szóló tanítás végén. Két könyörgést fogalmaz meg: a többi imával együtt meghallgatásra találjon a fohász és az imádkozás rendszeres gyakorlása megvalósuljon. Majd a lezárás a második kérés megindokolásával történik meg. (33.)

9. Imák, ahol Jézus mint jó pásztor, vagy mint a bárány, az áldozat jelenik meg

9.1 Jézus, a jó pásztor

A fentiekben már tárgyaltuk az idesorolható két imádságot. Az egyik a 32-es, amelyben Krisztust közvetlenül mint Jó pásztorát szólítja meg. Míg a másik, a 35. esetében csupán egy kép erejéig kerül elő a téma: „mint esztelen juhocska, elszakadtam tőlled [...] De keress-fel Uram engem és végy válladra”.

¹¹¹ *Imádságos könyv*, 189.

¹¹² *Uo.*, 188.

¹¹³ KNAPP, *i. m.*, 24–25.

9.2 Jézus, az áldozat

Jézusnak mint áldozatnak a képe valamilyen formában a legtöbb passiótörténethez kapcsolódó imádságban megtalálható. Ahol nagyobb hangsúllyal szerepel, az a már korábban tárgyalt 30. imádság, ahol Krisztus az „Áldozat és felséges Papi-fejedelem”. Ezen kívül a 44. imádságban a téma ugyan nem Krisztus áldozatával foglalkozik, de mégis „Bárány”-ként nevezi meg („a Bárányt követtyük, valahová mégyen”), ennek bemutatása következik.

A Szent Márk evangélista napjára mondott prédikációban olvashatjuk az imádságot. A megszólítást követően Pázmány azonnal megfogalmazza a könyörgést, amelyet a továbbiakban részletesen kifejt. Először a lelki javak érdekében könyörög, különböző képekkel jeleníti meg Isten szolgálóinak munkáját. A prédikációkban található imádságok között ritkán esik szó az egyházzal, a papságról, lelki tanítókról, így ez a fohász ilyen szempontból különleges szerepet tölt be.

A lelkiek után a testi veszedelmek ellen szól. Végül a záró formula a *Jelenések könyvét* idézve az örök élet távlatába emeli az imádság szövegét, amit összeköt a prédikáció témájával. „hogy it a te akaratod-szerént hívségesen járván, ama processió-ba jussunk, melyben nem Kereszt-után járunk, hanem, által-jutván a világi sok nyomorgatásokon, a Bárányt követtyük, valahová mégyen.”

Az ima lezárása egyben az Isten akaratának megfelelő alázatot is jelenti: bár a fentiekben a test külső és belső nyugalmaért kérte, mégis hangsúlyt kap Isten akaratának követése, a földi múlandóságok elvetése és a szenvedés vállalása a Krisztussal való közösségért. (44.)

11. További lehetséges csoportok

A fentiekben minden prédikációkban található és általam bemutatni kívánt imádság tárgyalásra került. A korábbi csoportok mellett még további két szempontot emelek ki.

Az egyik a halál tematikája, amely rendszeresen megjelenik több imában is (14, 29, 41). A halál minden ember számára elkerülhetetlen és számos kihívást jelent, még a keresztény lelkületű embereknek is. Pázmánynál ilyenkor az a bölcs magatartás, ha Krisztushoz fordulunk és az ő példáját követve, ráhagyatkozunk az Atya akaratára és úgy várjuk, alázattal azt, aminek mindenképp el kell jönnie.

A másik lehetőség további csoportosításra, az akart témájához kapcsolódó imádságok egysége (4, 5, 8, 21, 34). Az ezekben elhangzottak sok ponton érintkeznek az *Imádságos könyv* *Miatyánkhoz* kapcsolódó szövegéhez.¹¹⁴ Az ember gyarló akarata szinte küzd a Mennyei Atya jósága ellen, ezért tőle kér segítséget az akarat helyes mederbe tereléséhez.

12. Prédikáció után való könyörgés

Az utolsó imádság, amit bemutatok több szempontból is sajátos. Nem a prédikációkban található, de azokhoz szorosan kapcsolódik. Rögtön az első beszéd (Advent első vasárnapjának első prédikációja) után olvasható, egy külön címszóval ellátott egységben.

Míg a prédikációkban található imák szorosan kapcsolódnak az adott témához, szöveghez, addig itt egy teljesen általános könyörgés jelenik meg. Mivel átfogó fohászról van szó, sok szempont előkerül más imákban is, illetve olyan témák is szerepelnek, amelyek a többi imádságban nem.

Pázmány már a megszólításban alátámasztja kérését Krisztus áldozatára hivatkozva, majd tömören a bűnösség megvallása és az irgalom kérése következik. Ezután a testi veszedelmek távoztatását kéri és a vezetőkért imádkozik, az Anyaszentegyház gyarapodásának javára. A következő egységben arra kéri az Urat, hogy szerelmetes tüzet szítson a hívekben és ezzel a lelkülettel szolgáljanak neki, amíg a túlvilági jutalmat el nem nyerik. Majd egy újabb egység következik, amelyben először a földi és lelki betegségben szenvedőkért, később átfogóan mindenkiért, élőkért és holtakért imádkozik.

Az ima végén oltalmat és a keresztény élethez segítséget kér, hogy a földön és az örök boldogságban is Istent magasztalják a hívek. Végül az ima elejéhez visszacsatolva, ismét Krisztus érdemeire hivatkozik és egy doxológiával zárja a fohászt. A könyörgés után további imákat javasol elmondásra: „Mi Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.”

A fent felsorolt témák számos egyéb helyen megjelennek az *Imádságos könyv*ben, valamint a prédikációkban talált imádságokban is. Későbbi *Imádságos könyv*-kiadásokban ez az imádság is szerepel a 10. részben.¹¹⁵ Ez a könyörgés valószínűleg a liturgia része volt, más szerzőknél is találunk példát a beszéd szövegétől elkülönülő prédikáció előtti és utáni imára.

¹¹⁴ *Imádságos könyv*, 50–51.

¹¹⁵ PÁZMÁNY Péter, *Könyörgés minden szükségességért = Keresztény imádságos könyv*, Budapest, 1892, Atheneum, 356, [Keresztény imádságos könyv \(Budapest, 1892\)](#) [2024.12.12.].

Pázmánynál prédikáció előtti ima nem szerepel, de az első adventi beszéd előtt a *Miatyánkot* és az *Üdvözlégyet* ajánlja elmondásra.

Bartók Zsófia így fogalmaz Telegdi és Bornemisza prédikáció utáni imáiról: „Telegdi arra hívja a híveket, hogy könyörögjenek a keresztény anyaszentegyházért, a lelki és az e világi fejedelmeikért, minden egyéb rendbeli keresztényekért, nyomorúságainkból való megszabadulásért, végül szegény megnyomorodott és megkeseredett atyánkfiaiért. A felsorolás végén a Miatyánk és az Üdvözlégy Mária elmondását írja elő. [...] Bornemiszánál a prédikáció után való hálaadás szintén könyörgésekből áll: a híveket arra kéri, hogy könyörögjenek tudós és istenfélő prédikátorokért, könyörögjenek a császáráért és királyért, a hazáért, megnyomorodott atyánkfiaiért, végül pedig a földi veteményekért, gabonáért és gyümölcseért. A könyörgéssorozat a Miatyánk elmondásával zárul.”¹¹⁶ Ezen szempontok szorosan kapcsolódnak a Pázmány könyörgésével kapcsolatosan említett pontokhoz. (1.)

Összegzés

A fentiekben Pázmány Péter prédikációiban talált imádságait mutattam be tematikus csoportfelosztás szerint, szövegelemzéssel, párhuzam esetén a konkrét szövegeket az *Imádságos könyv*vel összevetve. 46 imádság vagy a beszéd végén, vagy a szövegtörzsben helyezkedik el, a 47. külön fejezetben szerepel, mivel ezt valószínűleg minden prédikáció után elimádkoztak, amelyre más szerzőknél is találunk példát.¹¹⁷

Mindezek alapján látszik, hogy jelentős új imakorpusz került elő, amely az eddig vizsgált *Imádságos könyv* mellett tovább bővítheti Pázmány imádságainak kutatását. Még feltárásra és bemutatásra várnak azok a rövidebb imák, valamint imafordítások, amelyek terjedelmi korlátok miatt ebbe a dolgozatba nem kerültek bele. A továbbiakban az új imaszövegeket, az *Imádságos könyv* esetében is vizsgált szempontok alapján érdemes megközelíteni (retorika, bibliai utalások, források, ökumenizmus, stb.).¹¹⁸ Pázmány mellett

¹¹⁶ BARTÓK Zsófia, *i. m.*, 68–72.

¹¹⁷ *Uo.*, 71–72.

¹¹⁸ BAJÁKI Rita, *Pázmány Imádságos könyvének retorikájához = Retorika – Irodalom – Poétika*, szerk. RADVÁNSZKY Anikó, Piliscsaba, PPKE BTK, 2011 (Pázmány Irodalom Műhelyi Tanulmányok, 10), 171–182.; BOGÁR Judit, *Pázmány imádságos könyve és a Biblia = Régi magyar imakönyvek és imádságok*, szerk. BOGÁR Judit, Piliscsaba, PPKE BTK, 2012 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 3), 45–55.; BOGÁR Judit, *Pázmány Imádságos könyvének forrásai = Textológia és forráskritika: Pázmány-kutatások 2006-ban*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, PPKE BTK, 2006 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 6), 61–71.

más kora újkori szerző prédikációiban is lehetnek még ilyen, eredeti imádságok, amelyek bemutatása és összehasonlítása a jövő kutatásának irányát jelenti.¹¹⁹ Ez nemcsak az ima- és a lelkeségi irodalom szempontjából jelentős, hanem a korabeli liturgia felderítésében segíthet: például mikor és hogyan tudtak a liturgiába kapcsolódni a hívek, vagy mikor és milyen módon lépett ki a prédikáló szerepéből a liturgia vezetője.¹²⁰

Szintén ennek az új imádságkorporusz feltárásának a hozadéka az a megállapítható tény is, hogy Pázmány komplexitásra törekvése a kegyességi műveiben is megmutatkozik. Ugyanis az *Imádságos könyv*ben vannak prédikáció-funkciójú, magyarázó szövegbetétek, ezekre Bajáki Rita hívta fel a figyelmet.¹²¹ A prédikációkban pedig vannak imádságok, tehát az *Imádságos könyv*nél alkalmazott szövegvegyítés nem unikális dolog, hiszen a másik nagy kegyességi művében, a *Prédikációkban* is alkalmazza.

¹¹⁹ Például Bornemisza Péter esetében inkább énekek jelennek meg a prédikációkban, amelyek eredetije azonban korábbi énekeskönyvből származik. Lásd: OLÁH, *i. m.*

¹²⁰ FAZAKAS, *i. m.*, 280.

¹²¹ BAJÁKI Rita, *Imádságos könyv kezdőknek és haladóknak – ami a szövegkritikából kimaradt = Summa: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. MACZÁK Ibolya, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, 2007 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 7), 17–20.

Bibliográfia
(hivatkozott és felhasznált szakirodalom)

A prédikációk szövegkiadása:

PPÖM VI – PÁZMÁNY Péter, *A római anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-nehány innepekre rendelt evangeliomokról predikációk, melyeket élő nyelvének tanítása után írásban foglalt Cardinal Pázmány Péter*, s. a. r. KANYORSZKY György, Bp., 1903.

PPÖM VII – PÁZMÁNY Péter, *A római anyaszentegyház szokásából, minden vasárnapokra és egy-nehány innepekre rendelt evangeliomokról predikációk, melyeket élő nyelvének tanítása után írásban foglalt Cardinal Pázmány Péter*, s. a. r. KANYORSZKY György, Bp., 1906.

A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig, szerk. KLANICZAY Tibor, főszerk. SÖTÉR István, Budapest, Akadémiai, 1964, 135, [A magyar irodalom története 2. \(Budapest, 1978\) | Arcanum Újságok](#) [2024.12.12.].

BAJÁKI Rita, *Imádságos könyv kezdőknek és haladóknak – ami a szövegkritikából kimarad = Summa: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. MACZÁK Ibolya, Piliscsaba, PPKE BTK, 2007 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok 7) 17–20.

BAJÁKI Rita, „Csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni.” *Pázmány Péter Imádságos könyvének szövegkritikai vizsgálata*, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2009, 13–16, [Microsoft Word - DISSZERTÁCIÓ.doc](#) [2024.12.12.].

BAJÁKI Rita, *Pázmány Imádságos könyvének retorikájához = Retorika – Irodalom – Poétika*, szerk. RADVÁNSZKY Anikó, Piliscsaba, PPKE BTK, 2011 (Pázmány Irodalom Műhelyi Tanulmányok, 10), 171–182.

BAJÁKI Rita, *Pázmány Péter és Kopcsányi Márton imakönyve = Régi magyar imakönyvek és imádságok*, szerk. BOGÁR Judit, Piliscsaba, PPKE BTK, 2012 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 3), 11–22.

BÁN Izabella, *Pázmány bűnbánati zsoltárai a prédikációk tükrében = Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft, 2013, 171–176, [031_034_Ban_Izabella.indd](#) [2024.12.12.].

BARTÓK István, *Az imádság retorikája = „Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk”*: Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között, Bp., Akadémiai Kiadó, Universitas Kiadó, 1998 (Irodalomtudomány és Kritika). ["Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk" - 3.2.1.1.2. Az imádság retorikája - MeRSZ](#) [2024.12.12.].

BARTÓK Zsófia Ágnes, *Egyházi férfiak magyar nyelvű szövegei: A Pray-kódextől az Érdy-kódexig*, Budapest, Argumentum – ELTE BTK Vallástudományi Központ Liturgiatörténeti Kutatócsoport, 2021, 66–73, [Mvhelytanulmányok7-Bartok-Egyhazi-beliv digitalis.pdf](#) [2024.12.12.].

Biblia, s. a. r. RÓZSA Huba, 8. kiad., Budapest, Szent István, 2018.

BITSKEY István, *Pázmány prédikációi és a Tridentinum = Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft, 2013, 81, [077_086_Bitskey.indd](#) [2024.12.12.].

BITSKEY István, *„Az okosság mestere a jó elmének”: Pázmány prudenciafogalmáról* = B. I. Hitvédelem, retorika, reprezentáció Pázmány Péter életművében, Budapest, Universitas, 2015, 117–124.

BITSKEY István, *Menny és pokol a prédikációkban* = B. I. Hitvédelem, retorika, reprezentáció Pázmány Péter életművében, Budapest, Universitas, 2015, 125–134.

BITSKEY István, *Pázmány a Szentháromságról* = B. I. Hitvédelem, retorika, reprezentáció Pázmány Péter életművében, Budapest, Universitas, 2015, 135–140.

BOGÁR Judit, *Pázmány Imádságos könyvének forrásai* = *Textológia és forráskritika: Pázmány-kutatások 2006-ban*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, PPKE BTK, 2006 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 6), 61–71.

BOGÁR Judit, *Pázmány imádságos könyve és a Biblia* = *Régi magyar imakönyvek és imádságok*, szerk. BOGÁR Judit, Piliscsaba, PPKE BTK, 2012 (Pázmány Irodalmi Műhely – Lelkiségtörténeti tanulmányok, 3), 45–55.

FAZAKAS Gergely Tamás, *A kora újkori magyarországi imádság- és meditációirodalom kutatásának legújabb eredményei és tendenciái*, *Studia Litteraria*, 2013, 3–4. sz, 279–280, [Studia+Litteraria+2013-3-4+Prózai+kegyességi+műfajok+a+kora+újkorban-268-289.pdf](#) [2024.12.12.].

GÁBOR Csilla, *Elmélet a gyakorlatban: Pázmány prédikációja az elmélkedésről és az imádságról* = *Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft, 2013, 171–176, [171_176_Gabor_Csilla.indd](#) [2024.12.12.].

GAJTKÓ István, *A XVII. század katolikus imádságirodalma*, Budapest, Élet, 1936, 4, [Gajtkó István: A XVII. század katolikus imádságirodalma](#) [2024.12.12.].

GYARMATI BALASSI Bálint *Énekei*, kiad. KÖSZEGHY Péter, SZABÓ Géza, Budapest, Szépirodalmi, 1986.

Historisches Wörterbuch der Rhetorik Band 3 szerk. Gert UEDING, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1996, 581–585.

HOLL Béla, *Anyanyelvünk, imádságunk*, *Vigília* 1957, 1. sz, 25–26, [Vigilia 1957/1](#) [2024.12.12.].

KNAPP Éva, *Az imádság retorikájának kora újkori történetéhez*, ItK, 2019, 24–25, [knapp.pdf](#) [2024.12.12.].

KÓNYA Franciska, *1800 előtti magyarországi imádságok és elmélkedések szakirodalmi bibliográfiája 2020-ig*, Budapest, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2022.

KORNIS Gyula, *Pázmány személyisége*, Budapest, Franklin-társulat, 1935, 13–21, [Pázmány személyisége \(Budapest, 1935\)](#) [2024.12.12.].

KUDORA János, *Pázmány Péter beszédeiből: Hitágazatos beszéd = A magyar katolikus egyházi beszéd irodalmának ezeréves története 896-1896*, Budapest, Stephaneum, 1902, 256–262.

Magyar katolikus lexikon, 5. kötet, főszerk. Dr. DIÓS István, Budapest, Szent István, 2000, 248, [Magyar Katolikus Lexikon 5. Homo-J - Magyar Katolikus Lexikon 5. \(Budapest, 2000\)](#) [2024.12.12.].

OLÁH Szabolcs, [Kísérő tanulmány](#) = [BORNEMISZA Péter, Predikatioc egész esztendő által minden vasarnapra rendeltetett euangeliomból](#), Detrekő-Rárbok, 1584, Foliopostilla, szerk. KÖSZEGHY Péter, Budapest, Balassi Kiadó, 2000, 1–38.

ORLOVSZKY Géza, *Pázmány Péter Keresztyéni imádságos könyv-éről*, Magyar Egyházzene XVIII, 2010/2011, 3. sz, 239–246, [Microsoft Word - 239-246-orlovszky_jav.doc](#) [2024.12.12.].

PÁZMÁNY Péter, *Imádságos könyv (1631)*, kiad. SZ. BAJÁKI Rita, HARGITTAY Emil, Budapest, Universitas Kiadó, 2001 (Pázmány Péter Művei, 3).

PÁZMÁNY Péter, *Imádságos könyv (1631): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. SZ. BAJÁKI Rita, BOGÁR Judit, Budapest, Universitas Kiadó, Editoprinceps Kiadó, 2013 (Pázmány Péter Művei, 6).

PÁZMÁNY Péter, *Keresztény imádságos könyv*, Budapest, 1892, Atheneum, 356, [Keresztény imádságos könyv \(Budapest, 1892\)](#) [2024.12.12.].

SZABÓ Ferenc SJ, *Az imádkozó Pázmány Péter = Imádkozás a régi Magyarországon*, szerk. BAJÁKI Rita, SZÁDOCZKI Vera, Budapest, ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2022, 319–343, [Imadkozas_beliv--1-.pdf](#) [2024.12.12.].

SZABÓ Ferenc SJ, *A teológus Pázmány Péter = Pázmány Péter 450: Tanulmányok Pázmány Péter születésének 450. évfordulója alkalmából*, szerk. AJKAY Alinka, HARGITTAY Emil, Budapest, Universitas, 2022, 55–64.

Szent Ágoston zsoltármagyarázatai, Pálos Könyvtár [ZsoltMagy01.pdf](#), 582.

TELEGDI Miklós, *Az keresztyensegnec fundamentomirol valo röuid keonywechke*, Bécs, 1562, [A keresztyensegnec fundamentomirol valo rövid keonyvechke Bechben 1562. \(Jegyz. Sz\(ilády\) A\(ron.\)\) Fascimile kiad. \(1884\) | Arcanum Újságok](#) [2024.12.12.].